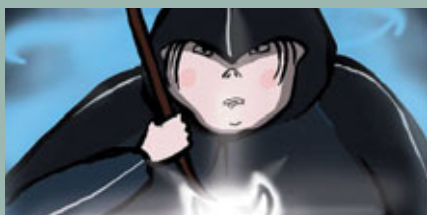

Bok og Bibliotek

Nr. 5. 2012

Kjør debatt! Men er vi klar for det?

Gi ungdom spennende bøker

En bokkonservator forteller

Sprek 100-åring på Gjøvik

Bibliofil-bibliotek får no' mer

Vi leverer først og fremst et funksjonelt biblioteksystem, men vi tilbyr kundene våre tilleggsløsninger med blant annet stor vekt på selvbetjening.

Bibliofil-bibliotekene tilbys blant annet vår løsning med **halvtykke klienter** for bruk som **publikumsmaskiner**. Halvtykke klienter, også kalt diskløse pc-er, er en løsning som kombinerer det beste fra tynne klienter og vanlige pc-er. Maskinene starrer opp fra tjenermaskinen, og har all disklagring på denne. Ved hver ny pålogging hentes en helt ny og ren mal ned

fra tjeneren. Programmene kjøres så lokalt, uten å belaste tjeneren.

Vi tilbyr pålogging med lånernummer og passord, og biblioteket kan velge hvor lenge låneren får bruke maskinen (for eksempel maks. en time).

Fordelene er driftssikkerheten og at disse maskinene nesten ikke trenger vedlikehold. Vi sørger for nødvendig oppgradering av programmene, og biblioteket slipper vedlikehold av hver enkelt maskin.

Innhold

Tema

Biblioteklovens nye §1 gir hjemmel for å gjøre bibliotekene om til litteraturhus. Blant annet skal biblioteket bli en arena for offentlig debatt. Men det er ikke bare å rope "Kjør debatt", og så tro at det går av seg selv. En rekke nye forutsetninger må på plass 8 - 12

Fokus

Bibliotek og turisme, Ikke la deg lure av robotbøker, Mor-barn-satsing i Moss, Sverige får flere åpne bibliotek 6
Nytt fra Norden 46

Bibliotekutvikling

Trondheim: Frittstående litteraturhus eller sammen med biblioteket? 14
Litteraturhusdiskusjon: Om finansiering og lokalisering 16
Os bibliotek: Spennende bibliotek i grått bygg 18
Frankrike: Nedgang i lesingen utfordrer bibliotekene 38
Mexico: Populær bokbuss 40
En bokkonservator forteller 48
Bokbinding, et truet håndverk 54
Digitalisering for full maskin i Mo 56

Bøker, lesing, formidling

Digital musikkformidling kommer, men krever samarbeid 20
Lars Petter Sveen: Ei grense 24
Bibliotekarene må synliggjøre formidlingskompetansen 32
Formidling på andre arenaer 33
Lyrikk: Torgeir Schjerven 34
Gjøvik: Gavmild 100-åring 36
Gi barna spennende bøker 43
Tegneserier: De nye guttehelte 60

Meninger

Ny lov gjør bibliotekene til litteraturhus 5
Professor'n: Doktorgradsprogram i boks 22
Plinius: Lett å tale, tungt å handle 26
Kristenn Einarsson: Lettvint av Arnestad 28
Georg Arnestad: Nok bøker no, styrk formidlinga 30

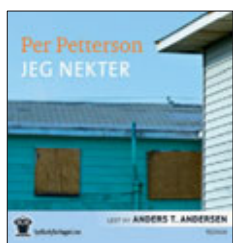
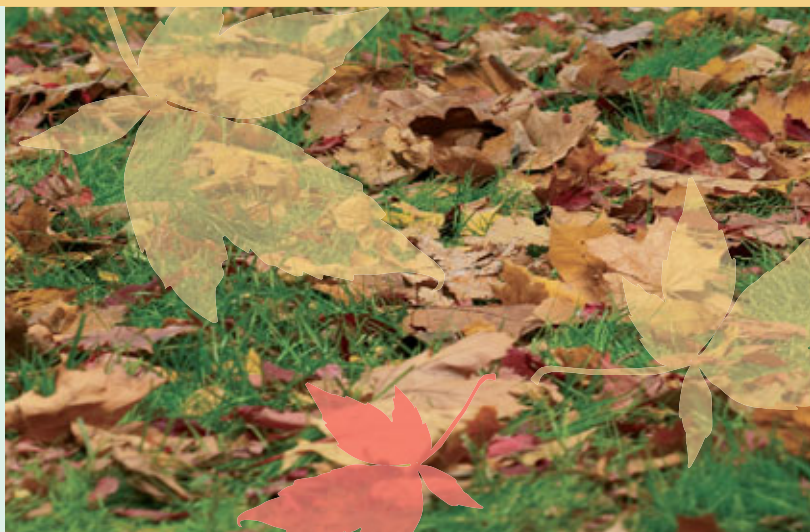
Diverse

Kryssord 62
Nye Bokhylla åpnet 64

HØRT SISTE NYTT?

Krim, romaner, hørespill eller historier for barn og ungdom. Har du fått med deg de siste nyhetene fra Lydbokforlaget?

ISBN 9788242155078

Per Petterson
Jeg nekter
Anders T. Andersen leser
CD kr 379,-
Digikort kr 379,-

ISBN 9788242154811

Toril Brekke
En blå kjole fra herr Hitler
Ines Prange leser
CD kr 329,-
Digikort kr 329,-

ISBN 9788242155368

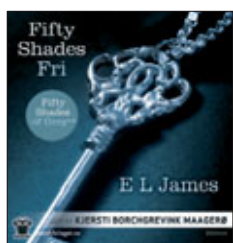
Pedro Carmona-Alvarez
Og været skiftet og det ble sommer og så videre
Ines Prange leser
CD kr 349,- Digikort kr 349,-

ISBN 9788242154507

Tatiana de Rosnay
Mokka
Ingrid Bergstrøm leser
CD kr 349,-
Digikort kr 349,-

ISBN 9788242155290

E L James
Fifty Shades: Fri
Kjersti B. Maagerø leser
CD kr 249,-
Digikort kr 249,-

ISBN 9788242154897

Håkan Nesser
Himmel over London
Anders Ribu leser
CD kr 379,-
Digikort kr 379,-

ISBN 9788242155221

Stein Riverton
Den røde enke
NRK Radioteatret
CD kr 349,-

ISBN 9788242154774

Øystein Wiik
Hvit panter
Øystein Wiik leser
CD kr 399,-
Digikort kr 399,-

ISBN 9788242154415

Harald Rosenløw Eeg
Hunger
Axel Aubert leser
CD kr 279,-
Digikort kr 279,-

ISBN 9788242155153

Sara Elfgrén og Mats Strandberg
Ild
Bodil Vidnes-Kopperud leser
CD kr 299,-
Digikort kr 299,-

ISBN 9788242154460

Endre Lund Eriksen
Den sommeren pappa ble homo
Endre Lund Eriksen leser
CD kr 279,-
Digikort kr 279,-

ISBN 9788242155405

Bjørn Sortland
Mexico City-mysteriet
Espen Sandvik leser
CD kr 279,-
Digikort kr 279,-

Ny lov gjør biblioteket til litteraturhus

Dersom forslaget til ny biblioteklov blir vedtatt, skal framtidens bibliotek utvikles til litteraturhus. I formålsparagrafen (§1) heter det at "Folkebibliotekene skal være en møteplass og arena for offentlig debatt."

I Norge har vi fortsatt bare to litteraturhus som er i drift som egne hus, men en rekke byer og regioner utreder og vurderer for tida om det kan være rom for egne litteraturhus.

Jeg tror bibliotekene har mye å lære av litteraturhuskonseptet og at den nye formålsparagrafen vil styrke biblioteket. Paragrafen peker rett inn i den trenden som nå tar form hvor biblioteket ses på som et sted for kulturelle og pedagogiske opplevelser. Det er for lengst slutt på den tida hvor bøker og bokreoler var det som kjennetegnet et bibliotek. Framtidens bibliotek skal i tradisjonell ånd fortsatt gi alle innbyggere lik adgang til informasjon, kunnskap og kulturelle opplevelser. Men i tillegg til bøker og andre medier, skal brukeren finne et bredt utvalg av aktiviteter som foredrag, høytlesning for barn, debatter, leksehjelp, utstillinger og kreative verksteder. Det nye opplevelsesbiblioteket skal ikke bare gi et mangfoldig tilbud, men det skal også være et godt sted å komme til, et godt "værested" med høy "wow-faktor".

Med fare fore å trække noen på tærne, tør jeg påstå biblioteksektoren foreløpig ikke er riktig skodd for å bevege seg inn i dette terrenget. Det er helt naturlig at omstillingen innenfor en institusjon med flere hundre år tradisjon knyttet til fysiske medier, krever tid. For å realisere §1 og det nye

biblioteket må derfor en rekke nye forutsetninger på plass. Bibliotekarutdanningen må tilpasse seg ved å legge mindre vekt på kunnskapsorganisasjon ("katalogisering og klassifikasjon") og mer på strategiarbeid, markedsføring og formidling. Bibliotekarene må i større grad enn i dag åpne dørene for andre yrkesgrupper enn de bibliotekarutdannede, som kan gi utfyllende kompetanse. Det må legges mer vekt på design og fysisk utforming, merkevarebygging og branding av biblioteket i det offentlige rom.

Det er ikke noe poeng å spenne opp en konflikt mellom bibliotekene og de litteraturhusplanene som nå ligger på bordet mange steder i landet. Men dersom den nye bibliotekloven blir vedtatt med dagens ordlyd, innebærer det at biblioteket i framtida vil være lovpålagt å utvikle seg i retning av litteraturhus. Det bør bibliotekenes eiere, kommunene, ta konsekvensen av. Å begynne å omfordele offentlige midler til litteraturhus i hvert dalføre, vil være sjansespill med skattepenger. Sats heller pengene på den meste stabile og langsiktige institusjonen – biblioteket.

Odd Letnes

odd.letnes@bokogbibliotek.no

Bok og Bibliotek

Nr. 5. 2012
79. årgang

Bok og Bibliotek er et redaksjonelt uavhengig tidsskrift og redigeres i samsvar med Redaktørplakaten og Vær Varsom-plakaten. Debattinnlegg og innkjøpte artikler uttrykkes ikke nødvendigvis Bok og Biblioteks mening. Antall utgivelser: 6 per år.

I REDAKSJONEN
Odd Letnes, ansvarlig redaktør
odd.letnes@bokogbibliotek.no

POSTADRESSE
Postboks 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo
Telefon: 41 33 77 86
www.bokogbibliotek.no

UTGIVER
ABM-Media AS
Postboks 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo

Frist for red. stoff Ferdigtrykt
Nr. 6 08.11. 30.11.

ABONNEMENT
DB Partner as
Postboks 163, 1319 Bekkestua
bob@dbpartner.no
Tlf 67 11 38 08

Forsideillustrasjon: Kristine Vintervold

Grafisk produksjon: Arena Media as

ISSN 0006-5811

ANNONSER
Lars-Kristian Berg
Telefon 930 03 338
lakris@lakrismedia.no

ANNONSEPRISER
Omslagssider kr. 7 900,-
Baksiden kr. 8 900,-
Dobbelside kr. 9 900,-
Helside kr. 6 900,-
1/2 side kr. 4 900,-
1/4 side kr. 3 900,-

Bibliotek kan lære av turistbransjen

Bibliotek kan lære av turistbransjen, hente inspirasjon fra den og bruke testmetoder derfra for å finne ut hva kundene ønsker seg.

Dette går fram av det såkalte «Prosjekt Værtensklasse» som ble utført på Aalborg Bibliotekerne i Danmark, med bibliotekene i Herning og Silkeborg på sidelinjen.

Blant testmetodene som ble utprøvd, var såkalt «mystery shopping» – skjult testing – der kunder, i dette tilfelle lånerne, får veiledning om hva de skal spørre etter, og hvordan de skal agere. Dette viste seg å falle bedre ut enn ventet, ettersom også de ansatte var innstilt på å gi best mulig service.

Sentralt i prosjektet sto det danske kaller «vertskapstankegangen», der lånerne får status som gjester. Blant annet fikk «gjestene» en omvisning på biblioteket, noe som viste seg å være

svært populært. Det ble også satt inn såkalte «floorwalkers», uniformerte medarbeidere som hadde som oppgave å hjelpe lånerne og å svare på spørsmål.

Lektor Carl Gustav Johannsen, som deltok som følgeforsker og skrev en evalueringsrapport om prosjektet, sier ifølge hjemmesiden til Det Informationsvidenskabelige Akademi (IVA), at et viktig resultat var å vise at en målrettet innsats med fokus på publikumsbetjeningen rent faktisk kunne føre til at en allerede høy kundetilfredshet i et folkebibliotek ble enda bedre – ja, på enkelte punkter tilmed markant forbedret.

Magiske møter på Moss bibliotek

Mor og barn på trives på biblioteket i Moss.

Moss bibliotek har begynt egne mor- og barnsamlinger med musikalsk

moro, ledet an av sangpedagog Cecilie Nesstrand fra Kulturskolen. Ifølge

Moss Avis, som var på høstens første samling, oppstår det magiske øyeblikk når barn og musikk møtes, og lydene fra barneavdelingen kunne høres helt ned til første etasje da avisen var på besøk.

Mor og barn-samlingene på Moss bibliotek er åpne for alle og arrangeres én gang i uken. Tiltaket får økonomisk støtte av UDI og er et samarbeid mellom biblioteket, Åpen barnehage, Moss Mottak og Kulturskolen. Etter sangen er det mat og sosialt samvær.

Avdelingsleder Kristin Novang Pedersen ved Moss bibliotek sier at hun synes dette er et veldig hyggelig tiltak, og Cecilie Nesstrand sier at det gjelder å møte barna på deres eget nivå.

– Det som er artig er at de barna som er litt nølende første gangen ofte er mer nysgjerrige den andre. Etter hvert så spiller de kanskje selv på trommen, forteller sangpedagogen.

Pass deg for robotbøkene!

Ikke la deg lure av bøker uten kvalitetskontroll.

Helautomatiserte bøker, med gratis innhold direkte fra Wikipedia eller andre nettsider, er i utlandet blitt en stor geskjeft. Innholdet blir samlet gjennom søkeroboter som samler inn stoff om et tema, ofte nettopp på Wikipedia, og et dataprogram som brykker det hele om til bok. Dermed kan hvem som helst lage bok, når som helst – men uten noen som helst kvalitetskontroll, og uten forfatterhonorar.

Sverige får «meråpne» bibliotek

Åpne bibliotek brer om seg og øker brukervennligheten.

I Sverige kommer det flere og flere såkalte «meråpne» bibliotek – biblio-

tek som er åpne også når det ikke er bemannet. Systemet er blitt en stor suksess i Danmark, der det nå finnes over hundre bibliotek som ved hjelp av låneautomater, alarmsystemer og gjenkjenning gjennom fingeravtrykk kan holde åpent langt ut over ordinær stengningstid.

I Sverige skulle det fjerde meråpne biblioteket, i Kävlinge kommune i Skåne, åpnes i oktober. Biblioteksjef i Kävlinge, Barbro Roos, som har bedømt et tilsvarende bibliotek i Veberöd, også i Skåne, sier at der er både lånere og betjening fornøye.

Alt som ligger på Wikipedia er på forhånd gratis, og det er bare å laste det ned. Noe annet er at ikke alt som ligger der er like korrekt, og at innholdet i en artikkel kan endre seg, ettersom det kommer nye skribenter. Og dersom kundene kjøper en slik «robotbok», betaler de altså for stoff som allerede finnes helt gratis på nettet.

Bibliotekar Thomas Brevik på Bokbåten og Lindås bibliotek sier derfor at det er lett å la seg lure.

– Jeg vil ikke gå helt i fistel, men det irriterer meg. Jeg tenker at dette er nok en svindelmåte. Det finnes parasitter overalt. Svindlere benytter anledningen til å tjene penger på dette akkurat nå, sier han til nrk.no.

Brevik mener imidlertid at fenomenet ennå ikke har slått gjennom i Norge. I Sverige er det derimot velkjent, og sven-skene har allerede grepet tak i det. Her er det nå satt i gang tiltak for å fjerne disse bøkene fra nettbokhandlernes bokbaser, skriver DN.se.

Roos mener ifølge hjemmesiden til Axiell, Nordens ledende leverandør av biblioteksystem, at løsningen kan ha mye for seg ikke minst i små og mellomstore kommuner.

Hun mener at det nå er et paradigmeskifte på vei innen bibliotekverdenen, der det meråpne biblioteket spiller en stor og viktig rolle både for at bibliotekene skal kunne beholde de nåværende brukerne sine og trekke nye. En annen viktig del av framtidens bibliotek er det digitale biblioteket, der mange tjenester kan gjøres på data. Det er fortsatt mange som ikke kjenner disse mulighetene, mener Barbro Roos, som også fortalte om framtidens bibliotek på høstens bokmesse i Göteborg.

Prøv

DAG OG TID

– den nynorske vekeavisa for kultur og politikk – gratis!

Send SMS DT3V til 2007, så sender vi deg tre prøvenummer utan at du forpliktar deg til noko som helst.

Det er ikke bare å si Kjør debatt!

Skrekk.
Debattlederens
store skrekk:
Tomme stoler.

Hvis biblioteket skal bli en "arena for offentlig debatt", må en rekke forutsetninger være på plass når det gjelder beliggenhet og tilgjengelighet, design og innredning, økonomi og kompetanse.

AV ODD LETNES, REDAKTØR

I forslaget til ny biblioteklov som har vært ute på høring, får folkebiblioteket en ny formålsparagraf. Vi kan gjerne kalle den "litteraturhus-paragrafen", for det er helt tydelig at suksessen til Litteraturhuset i Oslo har vært en påvirkende kraft under forarbeidene til lovforslaget. Det gjenspeiler seg særlig i kravet om at biblioteket skal være en "arena for offentlig debatt".

Opplevelsesbiblioteket

Litteraturhus til tross, fortsatt finnes det bibliotek fulle av mørke hemmelighetsfulle reoler og

duft av papir og granitol lukket inne i uberørte 50 år gamle bygninger. De inviterer til skattejakt med sin diskrete sjarm og forteller om en fordums tid hvor bøkene sto støtt i sentrum av alle bibliotek.

Men både samfunnet og folks lese- og medievaner forandrer seg – og med dem bibliotekene. Vi trenger fortsatt de tradisjonelle bibliotekene, de er viktige brikker i det store samfunnsbildet. Men ser vi biblioteksektoren under ett, tror jeg ikke slike bibliotek kan være veivisere inn i framtida. I min krystallkule – som riktig nok ikke er mer påli-

telig enn en hvilken som helst annen krystallkule – ser jeg en helt annen type bibliotek, det som enkelte nå begynner å kalle *opplevelsesbiblioteket*.

Hva er så et opplevelsesbibliotek? Det er et sted hvor det i tillegg til tradisjonell bibliotekvirksomhet – utlån av bøker og andre medier – foregår en rekke andre ting innenfor kulturelle og pedagogiske rammer: konserter og utstillinger, teater og film, det er et sted for små og store læringsarenaer – og ikke minst et sted for *debatt*.

Forutsetninger for debatt

For at opplevelsesbiblioteket skal

kunne bli en debattarena, må en rekke forutsetninger være på plass. Vi må kort fortalt stille krav til beliggenhet og tilgjengelighet, design og innredning, økonomi, og ikke minst til de ansattes kompetanse og ferdigheter.

Beliggenhet og tilgjengelighet

Det høres kanskje banalt ut, men dersom målet er å få 40 personer til å komme på en debatt, er det viktig at biblioteket ligger slik at det er lett å komme til det. I de store byene kan de færreste bibliotek tilby parkeringsplasser, men her er det til gjengjeld som regel gode tilbud av offentlig transport. For bibliotekene i Hemsedal eller i Alta, hvor bussene går bare noen få ganger om dagen, er det derimot viktig at det finnes parkeringsplasser. Her kan for eksempel biblioteket reservere et visst antall på parkeringsplasser i nærmiljøet

de gangene de skal ha et større debattarrangement.

Design og innredning

Fortsatt er mange bibliotek fulle av reoler og andre tunge møbler som står bom fast. For opplevelsesbiblioteket blir stikkordene fleksibilitet, interaksjon og prosesser. Det forutsetter færre reoler, mer lys og luft – og reoler og annet tungt inventar på hjul, slik at de enkelt kan flyttes og frigjøre plass til forskjellige samhandlings- og formidlingsaktiviteter.

I de bibliotekene som i dag bygges, er det en selvfølge at det lages kroker, amfier eller egne rom som kan brukes til konserter, utstillinger, teater og debatt. Jeg besøkte nylig et helt spektakulært stilig bibliotek i Rentemestervej i nordvestre del av København. Her hadde de lagt en stor flerkorssal i toppetasjen til biblioteket. Når det foregår større arrangementer i biblioteket, må da

publikum gå trappene opp gjennom biblioteket, og på den måten blir de bedre kjent med det enn om de kunne spasere rett inn i salen fra gateplan.

Økonomi

Å arrangere en liten uformell sammenkomst i et lite bibliotek, trenger ikke å koste stort mer enn et halvt glass pulverkaffe og to pakker kjeks. Men tenker vi debattarrangementer i en større skala, vil det gjerne påløpe utgifter til ordstyrer, paneldeltakere, teknisk utstyr (dersom man ønsker noen form for kringkasting), overtidsbetaling til ansatte og liknende.

Her må biblioteket sørge for å ha satt av en egen budsjettpost til slike arrangementer.

En annen mulighet er at arrangementene blir organisert som spleiselag mellom biblioteket og andre organisasjoner eller representanter for næringslivet.

Wow-faktor. Det nye biblioteket i Rentemestervej i København har blitt et ikon for den nordvestre bydelen.

“Folkebibliotekene skal være en møteplass og arena for offentlig debatt.”

Inspirator.
Bibliotekene
har mye å lære
av Litteratur-
huset i Oslo.

Dersom biblioteket i Stavanger skal arrangere en debatt om framtidens energiformer, ville jeg tro at Statoil kunne tenke seg å bidra økonomisk som et ledd i konsernets omdømmebygging.

Kompetanse og ferdigheter

I en sketsj for noen år siden med Harald Eia, Bård Tufte Johansen og Atle Antonsen, skulle Harald Eia framstille en glødende debattleder. Han spente forventningene høyt, nå skulle det virkelig bli debatt! Men det eneste bidraget han ga til debatten var å si "Kjør debatt!". Uansett hvor heftig han sa "Kjør debatt!" ble bare de andre sittende og måpe. Sketsjen viser på en morsom måte hvor vanskelig det er å dra i gang og holde liv i en debatt.

Det er fristende å stille et spørsmål med en noe kjettersk vri: Er bibliotekarene i dag i stand til å oppfylle formålsparagrafens punkt om debatt. Det ligger ingen mistillit i spørsmålet, det betyr ikke at jeg ser på bibliotekarene som en flokk tamme høns som bare kakler rundt i en avgrenset hønsegård. Men likevel – uten å ha forsket på det – er det fristende å tenke at det å arrangere og gjennomføre debatter, ikke er akkurat det bibliotekar

er mest forberedt på. Det er ikke der tyngdepunktet i bibliotekarutdanningen ligger.

Helgardering og samarbeid

Det er fullt mulig å tenke seg en helgardering i forhold til biblioteket som debattarena: Hvis biblioteket har ansatte som både er interessert i å arrangere debatter og i tillegg har den riktige kompetansen og egenskapene, er ingen ting bedre enn om biblioteket kan gjennomføre alt i egen regi.

Men dersom både gløden og kompetansen mangler, tror jeg det kan være en fruktbar løsning å stille biblioteket til disposisjon for andre interessegrupper som har lyst til å arrangere debatt. På den måten blir biblioteket en arena for debatt, selv om debatten gjennomføres av andre, enten vi snakker om organisasjoner eller politiske partier.

Flere yrkesgrupper

I opplevelsesbiblioteket har bibliotekarene åpnet døra for andre yrkesgrupper. Hvilke og hvor mange, er avhengig av størrelsen på biblioteket.

Det er interessant at Kristiansand bibliotek peker på nettopp dette som en utfordring i sin bibliotekplan. Når de lister opp det de ser på som svakheter, kan vi lese at biblioteket "Trenger bredere spekter utdannelsesbakgrunn og erfaringsbakgrunn + flere med høyere utdanning på både bachelor og masternivå".

Det ideelle opplevelsesbiblioteket er en organisasjon som utnytter sine medarbeideres interesser og ferdigheter på best mulig måte, men det er også et bibliotek som stiller seg selv til rådighet for andre som ønsker å bruke lokalene, enten vi snakker om rockeband, teatergrupper eller

organisasjoner som ønsker debatt om ulike temaer.

Biblioteket "Garasjen" i Malmö er kanskje det mest radikale eksemplet i Norden på en slik holdning:

Det som skiller Garagen fra et mer tradisjonelt bibliotek, er at lokalet brukes til en rekke aktiviteter som organiseres av foreninger og ildsjeler utenfor biblioteket. Det kan være alt fra dans for funksjonshemmede og sy- og strikkeverksted til debatter og folkemøter. Vi snakker om 400 arrangementer i løpet av året. Ofte foregår arrangementene på kveldstid også etter bibliotekets åpningstid. Da får arrangørene låne nøkkel og ordner seg selv. Det meste i Garagen er på hjul slik at man kan tilpasse lokalet etter behov. Når de ansatte kommer på jobb neste morgen, står alt på plass igjen slik det pleier. Det handler om tillit til brukerne og det fungerer helt fint, fikk jeg vite da jeg besøkte biblioteket i 2011.

Følger for utdanningen

Å initiere eller tilrettelegge for debatt, er en viktig del av bibliotekenes samfunnsoppdrag. Men i det ligger også at man må kjenne sin begrensning – og trekke inn andre ressurser der det kan være behov for påfyll av personer med annen eller utfyllende kompetanse.

Helt til slutt: Dersom lovforslaget blir vedtatt og med det den nye "litteraturhusparagrafen", stiller det også nye krav til den utdanningen av bibliotekarere som først og fremst foregår ved Høgskolen i Oslo og Akershus. Tradisjonelt har bibliotekarutdanningen handlet mest om kunnskapsorganisasjon i vid forstand. Nå ser det ut til at utdanningen må handle vel så mye om å utdanne bibliotekarere til det nye "litteraturhus-biblioteket".

Siste nytt fra BS Eurobib!

Mulighetenes Hus i Molde.
Molde bibliotek, Plassen.
Les mer og se bilder www.bseurobib.no

BS Eurobib

www.bseurobib.no

God debatt krever god debattleder

Dansk undersøkelse viser hva slags debattleder som bidrar mest til en opplysende debatt.

AV RASMUS KARKOV, FRILANSJOURNALIST

Ved forrige valg i Danmark, i 2011, sto kampen mellom Lars Løkke Rasmussen, fra danske Venstre og Helle Thorning-Schmidt fra Socialdemokraterne. De møttes i fire tv-overførte debatter der de håpet å overbevise sentrumsvelgere som ikke hadde bestemt seg.

Men ved hver duell er en tredje person til stede: *ordstyreren*, eller *debattlederen*. Den personen som sikrer at debatten har mål, retning, fremdrift og kvalitet.

– Hvis den offentlige debatten er viktig for demokratiet, er også ordstyreren det. Mange teoretiske retorikere kritiserer alltid politikerne for å ikke argumentere skikkelig, opplysende eller redelig nok.

– Utgangspunktet vårt er at politikerne alltid vil forsøke å vinne debatten på de vilkårene de har; derfor er det ordstyreren man bør fokusere på, sier Magnus Boding Hansen.

Opplyst debatt krever god ordstyrer

I oppgaven ”Forhørslederen, Natvægteren & Ambassadø-

ren”, har han sammen med Marcus Lantz beskrevet hvilke ordstyreregenskaper som skaper den beste debatten.

De har intervjuet åtte fremtredende ordstyrere fra forrige valg. Det sentrale spørsmål er: Hvilken ordstyrerstrategi sikrer en offentlig debatt der seerne ikke angrer valget sitt når de senere får mer kunnskap om emnet?

– Vi identifiserer tre ordstyrertyper, som vi kaller *forhørslederen*, *nattvekteren* og *ambassadøren*. Nattvekteren lar politikerne svare som de vil, forhørslederen er kontrollerende og konfronterende, og ambassadøren stiller politikerne til ansvar for konkrete spørsmål, sier Hansen.

Gir forskjellige debatter

Sett fra et journalistisk synspunkt krever *forhørslederen* at politikerne utfordres i helt ned detaljene. Ulempen er at debatten kan ende som en diskusjon mellom politiker og debattleder i stedet for mellom politikerne.

► Forhørslederen får mye kritikk i befolkningen.

– Seerne klager ofte over at ordstyreren kommer i fokus, sier Hansen, som personlig mener at en markant ordstyrer ofte er nødvendig for å unngå utenomsnakk og banaliteter.

Nattvekten gjør seg usynlig i debatten, men stiller heller ikke politikerne til ansvar. Ulempen er at debatten fremstår som påstand mot påstand.

Ambassadøren skjerper synspunkter og spørsmål, og argumenterer til tider ut fra den holdningen spørsmålene representerer. På den måten er det tydelig at ordstyreren fungerer som garantist for at spørsmålene blir besvart. Ordstyreren får legitimitet ved å bruke sin egen kunnskap til å argumentere på andres vegne.

Testet teorien på elever

De to studentene har gjennomført debatter på tre videregående skoler, mellom de to Europa-parlamentarikerne Morten Messerschmidt fra Dansk Folkeparti og Emilie Turunen fra Socialistisk Folkeparti, om situasjonen i eurolandene. Fordi elevene gikk på samfunnsfagslinjen, ventet de at elevene hadde en mening om eurosituasjonen, men ikke urokkelige holdninger.

Magnus Boding Hansen har erfaring fra debatter fra online-

magasinet *Ræson*, og har styrt debattene som enten forhørsleder, nattvekter eller ambassadør.

Før hver debatt har elevene svart på spørsmål om sine holdninger til spørsmålet: Skal Nord-Europa fortsette med å gi hjelpepakker til Sør-Europa?

Etter debatten har de besvart spørsmålet på nytt, og etter en halv dags seminar om spørsmålet enda en gang.

– Ved en vellykket debatt blir ikke elevenes holdninger endret ved å få et par timers undervisning. Det indikerer at debatten har vært opplysende, sier Hansen.

Skarpe spørsmål fra salen

Det viste seg at *den debattlederformen som gjorde tilhørerne mest opplyste, var ambassadørrollen* som tar utgangspunkt i spørsmål fra salen.

For eksempel måtte Hansen ved et tilfelle stille få klargjort et spørsmål fra en sjenert jente til Morten Messerschmidt.

Jenta kunne ikke forstå hvordan Messerschmidt kunne glede seg over en mulig eurokollaps, når økonomer spår at det ville få alvorlige konsekvenser for Danmark.

– Først avfeide han henne, men jeg gikk inn som ordstyrer og argumenterte på hennes vegne. Det førte til at han måtte

svare bedre for seg, sier Hansen. På bakgrunn av teori, intervjuer og feltarbeid kommer forfatterne fram til tre hovedanbefalinger.

– Man skal ikke la politikerne kontrollere debattens retning og underspørsmål. Man skal ha en kritisk sans i forhold til svarene, og man skal la publikums tvil, spørsmål og tanker være avgjørende. Derfor anbefaler vi ordstyrertypen «ambassadør», sier Hansen.

Retorikkprofessor er enig

Christian Kock, som er professor i retorikk på Københavns Universitet, er enig i konklusjonene.

Hans egne analyser fra 1990-tallet viste at tv-seerne forholdt seg fornuftig og saklig til debattene, som hadde karakter av rettssaker. Men i dag er formen blitt annerledes.

– Mange av de debattene skal gå raskt, med kort taletid, avbrytelser og hopping fra det ene emnet til det neste. Det gir et dårlig beslutningsgrunnlag, sier Kock.

Han har selv forsket i hvordan politikere unngår spørsmål, og er enig i at en type ordstyrer som «ambassadøren» er vesentlig.

Artikkelen har vært publisert på Videnskab.dk og forskning.no.

Gllemsomme tromsøværingene betalte 300 000 i gebyr

» Biblioteket i Tromsø fikk i fjor inn noe over 300 000 kroner i gebyrer på bøker som var levert for sent tilbake. I 2010 var de samlede gebyrene på 328.000, så det er i hvert fall gledelig at tallet går ned, sier biblioteksjef Paul Henrik Kielland til Nordlys.

Gebyrpengene blir brukt til innkjøp av nye bøker og filmer, men biblioteket ønsker likevel å få det som er utlånt fort tilbake. Kielland tror imidlertid at forhåndsvarslingen på e-post, som ble innført for noen år siden, er en av grunnene til at lånerne er blitt flinkere til å levere bøkene tilbake.

Intimkonsert for bokelskere

» Asker bibliotek fortsetter med å dra tilhørere til sine intime konserter for bokelskere, under vignetten «Lørdagsscenen». 29. september var det visesangeren Dan Kristoffersen og akkompagnatøren Robert August Pedersen som var i ilden, kan Asker og Bærum Budstikke fortelle.

Kristoffersen, som også har opptrådt på Deichman, sier til avisa at biblioteket er et flott kultursted, og at han er glad for at det gir unge artister mulighet for å vise seg fram. Ifølge budstikka.no fikk mange lånere en musikkpause ved låneskranken, og både pensjonister og barnefamilier sluttet seg til applausen.

Eksklusivt Per Petterson-besøk på Rælingen

» Uka før forfatteren Per Petterson kom med sin nye roman «Jeg nekter», besøkte han Rælingen bibliotek for å fortelle om den. Dette var den eneste lanseringen han gjorde, forteller Romerikes Blad.

Petterson sa til avisa at jobben hans er å skrive bøker, og han liker ikke markedsføring. Men stedet Rælingen, der

han har bodd og der barna hans er født, hadde han et godt forhold til.

Han orker ikke en gang å være hjemme og lese kritikken når en ny bok kommer ut, ettersom han da som regel er godt inne i neste bok. Han innrømmet likevel at markedsføring er viktig, han orker det bare ikke, betrodde han avisa.

Hobbit på halling

» Mandag 1. oktober var Eilev Groven Myren, mannen som har oversatt den engelske fabelforfatteren J. R. R. Tolkiens berømte «The Lord of the Rings» til nynorsk, ventet til Hemsedal folkebibliotek. På nynorsk heter romanen «Ringdrotten», og oversetteren har latt hobbitene snakke halling, noe han også skulle fortelle om i Hemsedal.

Myren benytter seg også av en lang rekke andre norske dialekter. Arrangører var foreningen Trøll i ord og biblioteket, melder Hallingdølen.

Søndagsåpent i Bergen

» Byrådet i Bergen foreslår i kommende års budsjett at Bergen hovedbibliotek får en budsjettøkning på 1,5 millioner kroner. Dette vil gjøre det mulig å ha søndagsåpent bibliotek, skriver ba.no.

Totalt er 833 millioner kroner satt av til driftsbudsjett for kultur, næring, idrett og kirke i 2013, og tilskuddene til kulturlivet øker med 6,1 millioner kroner. Dette styrker Bergens status som en av Nordens mest spennende og nyskapende kulturbyer, heter det i en pressemelding fra kulturbyråd Gunnar Bakke.

La strekkodene hjelpe dere!

Alle biblioteker ønsker seg en effektiv og pålitelig løsning for merking av bøker samt inn- og utlevering.

Interconnect AS har levert strekkodelesere, etiketter, etikettskrivere og programvare for inn-/utlevering av bøker i mer enn 20 år.

Be om referanser, vi har mange!
Ring 67 16 64 00 eller kontakt oss på
data@interconnect.no

Frittstående eller sammen med biblioteket?

Spenningen stiger i Trondheim: Skal byens litteraturhus ligge i biblioteket eller i et frittstående hus?

TEKST OG FOTO: KJETIL S. GRØNNESTAD

– Huitfeldtgården er vårt førstevalg, for vi har et fullskala litteraturhus som mål, sier Cathrine Stadsvik, leder av styringsgruppa for litteraturhus i Trondheim.

Det foreligger to forslag til lokalisering av litteraturhus i Trondheim. Det ene er Huitfeldtgården i Kjøpmannsgata 14, som kun er et par minutters gange fra Trondheim folkebibliotek. Det andre forslaget er Gamle Rådhus, som i dag er en del av biblioteket. Huitfeldtgården har førsteprioritet.

– Nå er vi i en spennende fase, sier Berit Skillingsaas Nygård, biblioteksjef i Trondheim.

Hun satt opprinnelig i gruppa

som utreder litteraturhus. Da det nylig ble klart at litteraturhuset trenger kommunale midler for å bli realisert, trakk hun seg ut for å unngå rollekonflikt.

Huitfeldtgården

Tanken om litteraturhus ble lansert av lokale forfattere i 2008. De ønsket å samle litteraturmiljøet i byen. Året etter ble det satt ned en arbeidsgruppe for å se på muligheten for dette. En prosjektleder ble ansatt i 2011.

I dag er Cathrine Stadsvik leder av styringsgruppa for litteraturhus i Trondheim. Hun kan fortelle at styringsgruppa mener Huitfeldtgården er det beste alternativet. En samlokalisering med biblioteket er andrevalget.

– Vi er innstilt på et litteraturhus utenfor bibliotekbygget fordi vi har et fullskala litteraturhus som mål. Det vil si at vi ønsker en egen drift av huset med styre og administrasjon der vi har an-

svaret for programinnhold og profil, sier Stadsvik.

Litteraturhuset skal bli et nytt tilskudd til kulturlivet i byen. Det tror Stadsvik blir tydeligere hvis huset har sin egen separate adresse. Hun tror også litteraturhuset står friere til å være en kritisk debattarena dersom de holder til utenfor det kommunale biblioteket.

Romkravene, som skriveplasser for forfattere, kontor til Norsk Forfattersentrum Midt-Norge, samt fleksible rom til visningsarena, blir oppfylt i Huitfeldtgården. En intensjonsavtale er inngått med restauranten «To rom og kjøkken» om drift av en kafé dersom det blir litteraturhus i Huitfeldtgården.

– Vi tror et frittstående litteraturhus og bibliotek kan utfylle hverandre. Vi mener også at planene i Huitfeldtgården er godt gjennomarbeida i og med at Fritt Ord har valgt å støtte dette alternativet med to millioner kroner til etablering, sier Stadsvik.

Gamle Rådhus

Biblioteksjefen er mer skeptisk til at driften kan gå rundt i Huitfeldtgården.

– Det alternativet krever rundt 1,5 millioner kroner i årlige kommunale tilskudd. Derfor ba Rådmannen om en utredning på om Gamle Rådhus kan bli nytt litteraturhus, sier Skillingsaas Nygård.

Gamle Rådhus fra 1712, er bygget sammen med den moderne delen av Trondheim bibliotek. Selv om dagens lokaler i Gamle Rådhus trenger både ut- og ombygging for å bli til et litteraturhus, med krav om større kafé, ny bokpub, forfatterkontor, skrivestuer og møterom, mener hun dette er mer realistisk. Da trenger ikke kommunen bevilge ek-

stra årlig støtte til litteraturhuset. Kommunen kan i stedet for eksempel bidra med «gratis» husleie i det kommunale bygget.

– En fordel med å legge litteraturhuset her, er at hos oss vanker det mange litteraturinteresserte mennesker. Vi har allerede mange arrangement, deriblant 150 i året i Gamle Rådhus. Hvis litteraturhuset legges her, vil vi i ombyggingen av lokalene, få til en selvbetjent bibliotekavdeling inne i litteraturhuset. Der kan folk låne med seg bøker, som er relatert til arrangementene de har deltatt på, utenom bibliotekets åpningstid, sier hun.

Selv om det ikke er mange meterne som skiller byggene med de to litteraturhusforslagene, mener hun også at samarbeidet mellom bibliotek og litteraturhus vil gå lettere hvis de holder til under samme tak.

Mens Skillingsaas Nygård stiller seg noe tvilende til økonomien i et litteraturhus utenfor biblioteket, har Stadsvik motsatt syn. Hun tror det kan bli en utfordring å finne en driftsmodell som er gunstig både for bibliotek og litteraturhus hvis de holder til i samme hus.

– Dersom vi etablerer oss i et

kommunalt hus, kan det få konsekvenser for hvilke andre støtteordninger vi kan hente midler fra, sier hun.

Ser til Oslo

Uansett om det skulle bli sambo-skap eller naboskap, går planene i Trondheim ut på å etablere et litteraturhus tilsvarende det i Oslo, dog i nedskalert størrelse.

– Jeg tror absolutt det er et marked for et litteraturhus i Trondheim. Det kommer mye folk på våre litteraturarrangement og til kaféen vår i Gamle Rådhus. Å få på plass et uformelt treffsted, slik som de har fått til med kaféen i Oslo, er viktig. Her kan man møte andre litteraturinteresserte mennesker, og kanskje også en forfatter, sier Skillingsaas Nygård.

Veien fram

Hvilket alternativ som kommunen velger for litteraturhuset, enten det blir Huitfeldtgården eller Gamle Rådhus, blir sannsynligvis avklart i løpet av høsten. Når det gjelder åpningsdato, er det noe Skillingsaas Nygård ikke tør forsuttere.

– Jeg tror et litteraturhus i Trondheim tidligst kan åpne rett før jul 2013, sier hun.

Biblioteksjef
Berit Skillingsaas Nygård står i de moderne biblioteklokalene, som er bygd sammen med Gamle Rådhus. Hvis litteraturhuset etableres der, skal kaféen utvides inn i gårdsrommet mellom nytt og gammelt bygg.

Diskusjonen går om finansiering og lokalisering

Litteraturhuset i Oslo har skapt positive ringvirkninger. Men de nye litteraturhusene må driftes fra dag én og trenger betydelige summer friske penger.

TEKST OG FOTO: KJETIL S. GRØNNESTAD, FRILANSJOURNALIST

Formidling er nedprioritert, mener forfatter Erik Fosnes Hansen, som også er leder av faglig utvalg for litteratur i Norsk kulturråd. Hvert år bevilger kulturrådet rundt 120 millioner kroner i året til innkjøp av litteratur. Det tilsvarende støttebeløpet til formidlingstiltak lå opprinnelig på litt over 1 million kroner.

– Vi har jobbet for å øke dette beløpet. Nå er det tredoblet. Det håper jeg merkes, for støtte til litteraturformidling, som på festivaler, gir mye kultur igjen for pengene, sier han, som deltok på bibliotekseminar 12 med temaet «Biblioteket som litteraturhus?» under Kapittelfestivalen i Stavanger.

Fosnes Hansen fulgte opp med å si at han ikke hadde noe i mot planene for litteraturhus rundt om i landet. Men han var skeptisk til å gi støtte fra kulturrådet til slike prosjekt.

– Det er problematisk å sammenligne seg med litteraturhuset i Oslo siden de ikke har kostet skattepenger. Frem til nå har de drevet med støtte fra Fritt Ord, og må nå finne en egen driftsmodell. Noe de har hatt lang tid til å forberede seg på. De nye litteraturhusene som planlegges rundt omkring, må driftes fra dag én. Det koster å drive slike hus. Mye mer

enn det koster å honorere forfattere på ymse festivaler, sier han.

Han satte også spørsmålsteget ved hvorvidt det er behov for litteraturhus når man har bibliotek.

– Uansett er innholdet viktigst. Jeg vil prioritere å støtte kunstnere, ikke nye hus selv om det er det rådmenn og politikere vil ha, sier Fosnes Hansen.

Nordtrøndersk samarbeid

Kari Hortman fra Nord-Trøndelag fylkesbibliotek, fortalte om erfaringene med samarbeidsprosjektet Litteraturhus Nord-Trøndelag. Hun er leder for dette tre-årige prosjektet som startet høsten 2010, hvor ni folkebibliotek i Nord-Trøndelag, samt Nord-Trøndelag fylkesbibliotek, er med.

– Bibliotek er litteraturhus. Men i Oslo har de fått til noe rundt litteraturen som vi ikke har fått til. Vi tror at folk også utenfor de store byene vil møtes rundt litteraturen i biblioteket, sier Hortman.

Bibliotekene i prosjektet har ikke tidligere hatt noe formelt samarbeid, men det er nettopp samarbeid som er kjernepunktet i Litteraturhus Nord-Trøndelag. Erfaringer i et bibliotek skal deles med de andre. Sammen er bibliotekene også sterke nok til å kunne ha arrangement som turnerer fra bibliotek til bibliotek.

– Det hadde ikke blitt mange slike arrangement uten samarbeidet i Litteraturhus Nord-Trøndelag, slår Hortman fast.

Uventa koblinger

Hun har sett mange uventa koblinger gjennom samarbeidet. Hun mener også at den lavmælte magien som bibliotekene representerer, må dyrkes og formidles utad.

– Vi har hatt hovedfokus på litteraturformidling. Det går på hvordan bøker stilles ut, hvordan man kommuniserer på nett, hvordan de ansatte møter publikum, i tillegg til den muntlige formidlingen, sier hun.

Ved siden av å øke de bibliotekansattes formidlingskompetanse, er det også lagt vekt på at bibliotekene skal finne nye samarbeidspartnere. For heller ikke i Nord-Trøndelag er det gitt at et litteraturarrangement må holdes innenfor bibliotekets egne trygge vegger. Blant annet er den lokale puben og store industriarbeidsplasser blitt brukt som arena for litteraturformidling.

– Dette er forbilledlig tenkning. Slik utnytter dere synergieffektene. Store bibliotek kan trekke de små med seg, sa Erik Fosnes Hansen.

Husløs i Stavanger

Ingeborg Sanner, som har vært

prosjektleder for litteraturhuset i Stavanger siden 2010, fortalte om bakgrunnen for oljebyens litteraturhustanker. De startet opprinnelig som et ønske om et Kiellandsenter. Men etter å ha sett suksessen i Oslo, ville man ha et Kiellandsenter som også er et litteraturhus, i Stavanger.

– Litteraturhuset i Stavanger startet uten eget hus. Derfor har vi hatt arrangement rundt omkring i byen, forteller hun.

Men hvorfor et nytt litteraturhus når man allerede har biblioteket på Sølvberget:

– Det er fordi et bibliotek er et bibliotek. Hovedformålet der er å formidle litteratur innefor gitte rammer og innenfor huset. Vi ser at det kommer andre folk til våre arrangement enn til biblioteket. Det gjelder både menn og folk i 30-/40-årene, poengterer hun.

Så langt har litteraturhuset ikke funnet fast husly i Stavanger, selv om de har hatt flere arrangement i Kulturbanken som holder til i de gamle lokalene til Norges Bank (kanskje mer kjent som NOKAS-bygget).

– Vi vil ha Kulturbanken. Samtidig vil vi være organisert sammen med Sølvberget. Stavanger er ikke Oslo. Vi må skape et litteraturhus som er tilpassa byens størrelse. Da trenger vi bibliotekets kompetanse. Det er bortkasta penger å bygge opp parallell litteraturkompetanse i litteraturhuset når dette allerede finnes i biblioteket, sa hun.

Stavangers kulturpolitikere har valgt å foreta en ny utredning for å se om litteraturhuset skal inn i Kulturbanken eller i Kongs-gata 47/49 ved bredden av Breia-vatnet.

Odda

Marit Eikemo, som leder litteratursymposiet i Odda, fortalte om

erfaringene fra indre Hardanger. Mot alle odds har Odda fått på plass landets andre rene litteraturhus i eget bygg. Det ligger i Sentralbadet som tidligere var garderobebygg på det gamle smelteverket.

– Litteratursymposiet er snart det eneste vi er enige om i Odda. Det virker samfunnsbyggende og identitetsskapende. Men vi er en pressa administrasjon og mye er

Også Eikemo fremhever samarbeidet med det lokale biblioteket.

– Vi planlegger å få på plass en bibliotekfilial i Sentralbadet, med selvbetjent utlån, sier Eikemo.

Trenger penger

Enten man liker det eller ei, er penger avgjørende for fremtidige litteraturhus.

– Finnes det nok penger til å drive en kontinuerlig litteraturfes-

basert på frivillighet. Vi skulle ønske oss mer støtte fra kommunen, og det er vanskelig å få lokalt næringsliv på banen, sier hun.

Bygget ble gitt vederlagsfritt til Stiftelsen Sentralbadet litteraturhus av Odda kommune i 2010 og kunne åpne 12. oktober 2011 etter 3000 dugnadstimer samt økonomisk støtte fra Norsk kulturråd, Kulturminnefondet, Fritt Ord og Hordaland fylkeskommune. Huset har, i den forfatning det ble gitt stiftelsen, generert over seks millioner kroner tilbake til Odda i form av et nå fungerende, men enda ikke ferdigbygd litteraturhus.

tival, slik som litteraturhuset i Oslo er, spør Erik Fosnes Hansen.

– Hvis økonomien blir dårlig, slik at litteraturhusene må satse på høye besøkstall, blir det da pengene som styrer innholdet, undrer Sigmund Løvåsen, leder av Den norske forfatterforening.

Ingeborg Sanner var ikke så bekymra. I hvert fall ikke på egne vegne.

– Vi snakker om veldig ulike litteraturhus. De må tilpasses lokale forhold. Men et litteraturhus i en by som Stavanger vil ha et stort inntjeningspotensial, mener hun.

Marit Eikemo (t.v.), Ingeborg Sanner, Sigmund Løvåsen, Erik Fosnes Hansen og Kari Hortman diskuterte biblioteket som litteraturhus under Kapittel 12 i Stavanger.

Bibliobunker. Bygget til Os næringspark, der biblioteket holder hus, er ingen skjønnhet. Men inne i det grå bygget, er lokalene lyse og fine.

Hva skjuler seg i «Berget det grå»?

Med en positiv innstilling har man laget et «eventyrlig bibliotek» i Os.

TEKST OG FOTO: KJETIL S. GRØNNESTAD, FRILANSJOURNALIST

Bygget til Os næringspark i Hordaland vil aldri vinne noen arkitektonisk skjønnhetskonkurranse. Men den grå betongen skjuler et eventyrlig bibliotek, og eventyret startet selvfølgelig med ei bok.

– Det var etter å ha lest boka «Ona fyr» av Ingebrigt Steen Jensen, som sier du må sette deg hårete mål, at jeg bestemte at vi skal være et eventyrlig bibliotek. Vi bruker visjonen «Os folkebibliotek – eit eventyrleg bibliotek» for alt det er verdt, smiler Elisabeth Bochkon Tøsdal, biblioteksjef i Os de siste 39 årene.

Inspirere til lystlesing

Eventyrprinsessene på Os er ikke selvhøytidelige. De har egne prinsessekroner, spesiallaget av en kunstner, som pryder de ansatte på bibliotekets nettside.

– Vi har til og med fått en

dronningkappe til Elisabeth, smiler bibliotekar Trine Gjerding Rosland.

De mener den eventyrlige satsingen funker. Ikke minst for 1. klassingene fra kommunens skoler som inviteres inn til eventyrlige opplevelser på biblioteket. Besøket inkluderer selvfølgelig en eventyrlig forteller.

Biblioteket samarbeider med skolene og er en viktig ressurs for skolebibliotekene. På foreldremøter til 3.klassingene forsøker de å inspirere foreldrene til å få barna til å lese. Og lesingen skal være en lystbetont fritidsaktivitet. Lesing skal ikke bare være arbeid.

– Vi som bibliotek ønsker ikke å undervise elevene når de er på besøk. Vi skal inspirere dem. For lesing er ikke bare viktig. Det er også gøy, slår Tøsdal fast.

Lyst og trivelig

Bygget, som sett utenfra ikke er spesielt innbydende, er en positiv overraskelse å besøke. Store vindusflater slipper lyset inn, og gjør lokalene langt triveligere enn man hadde forestilt seg på forhånd. Utsikten er riktignok ikke all verden, en stor parkeringsplass, men man kan ikke få alt. Personalet er svært fornøyd, både med bygg og lokalisering.

– Vi fikk disse nye lokalene for fem år siden. Vi ville ikke fått så god plass i sentrum. Parkeringsplassene gir oss gode adkomstforhold. Dessuten er det ikke mer enn 3-4 minutter å spasere opp fra Osøyro, sier Tøsdal.

På Os mener de selve bibliotektanken, som gratis tilbud til alle, er eventyrlig, fra www til alt som er samlet mellom to permer. Eventyrsatsingen skal speile alt de gjør, fra arbeidets innhold til å

yte eventyrlig service. Oppskriften må virke, for latter og smil er ikke knapphetsgoder. Det trengs. Kommunen tilbyr ingen skatte-kiste med gull. Men trange økonomiske vilkår møtes med pågangsmot, ikke med en sur geip. Rundt årtusensskiftet var budsjettet begredelig. Derfor bestemte personalet seg for å starte med lørdagsåpent bibliotek. Budsjettet var stramt også i fjor. Et passende svar på det, var å utvide åpningstidene med ti timer i uka. Nå åpnes dørene klokka ni i stedet for ti. Onsdagen, som før var stengt, og forbeholdt som kontordag, ble også åpnet for publikum.

– Vi søkte penger til dette, men fikk avslag. I stedet omdisponerte vi arbeidstida. Det betyr færre kontordager og færre muligheter for planleggingsmøter. Men det ble vellykket, så kultursjefen fant til slutt midler til seks ekstra timer til oss. Det oppleves som en belønning, smiler Tøsdal.

For en ting er sikkert: – Vi får ingenting hvis vi sutrer og klager. Vi får mer goodwill hvis vi er positive, slår hun fast.

– Og vi har en flink biblioteksjef, som setter fokus på det vi kan få til med de ressursene vi har, skryter Rosland.

Ingen krise med Frp

Os har vært Frp-styrt, med Terje Søviknes som ordfører, helt siden 1999. Frp er ikke kjent som kulturpolitikens forkjempere. Men at de overtok makta, har ikke betydd noe fra eller til for biblioteket.

– Det er klart vi var bekymret og usikre på hva vi kunne vente oss. Men det har gått bra. Det ble ikke verre med Frp. Søviknes er en driftig politiker, sier Rosland, som nevner at i hans ordførertid har kommunen fått det nye kulturhuset Oseana.

Bokbudsjettet er på 272.000 kroner. De skulle gjerne hatt det dobbelte, men strekker midlene så langt de kan. Muligheten for

fjernlån fra andre bibliotek benyttes aktivt.

Selv om budsjettet er lite, lyver det litt. Det hender det drypper inn ekstra midler på tampen av året. I fjor kunne de handle bøker for 400.000 kroner.

– Vi er glade for det vi får, men det hadde vært lettere å planlegge bokvalg hvis vi visste hva vi hadde å rutte med, medgir Tøsdal.

Vil utvide

Seks personer, som fyller fire stillingshemler, jobber på Os. Lokalene er på cirka 700 m². Når feierne i nabolokalene flytter til ny brannstasjon, kan biblioteket utvide med 70 m². Det skal ikke brukes til bokreoler, men til grupperom, spillrom og lesesal.

– Vi trenger mer plass, ikke minst til studenter. Planen er at de skal få nøkkelkort til en egen inngang, slik at de kan bruke lesesalen utenom våre åpningstider, sier Tøsdal.

Eventyrlige damer. På Os har de ansatte bestemt at deres bibliotek skal være eventyrlig. Til daglig er prinsessekronene gjemt bort, men smilene er på plass. Fra venstre Gerd Nesbjørg, Trine Gjerding, Rosland, Sigrun Eidem, Jette Gulbrandsøy og Elisabeth Bochkon Tøsdal.

Digital musikkformidling kommer, men krever samarbeid

Musikkbibliotekene er seiglivede og dør ikke med CD-en. Heller ikke med opphøret av innkjøpsordningen for musikk, eller mangel på prøveordninger med formidling av digital musikk.

TEKST OG FOTO: KJETIL S. GRØNNESTAD, FRILANSJOURNALIST

Musikkbibliotek er ikke bare CD-er. De som tror noe slikt, har neppe satt sin fot innenfor musikkbibliotekenes dører de siste årene. Notesamlinger, DVD-er og bøker er også populære. Men den sterkeste ressursen, ifølge tilbakemeldinger fra brukerne, er musikkbibliotekarenes kompetanse i kombinasjon med samlingene.

– Vi tilbyr dyktige eksperter som finner ut av det meste innenfor musikk, sier Ann Kunish, avdelingsleder for musikkavdelingen ved Deichmanske bibliotek.

Strømmetjenester utvider musikkbruken

Stadig flere tar i bruk de nye digi-

tale strømmetjenestene, som Spotify og Wimp på bekostning av fysiske CD-plater. På et vis har dette demokratisert musikken. I dag har publikum enkel tilgang til millioner av sanger. I gode gamle dager, i LP-enes glanstid, lyttet man kun til de platene man kjøpte inn selv. Helt til de fikk hakk. Kopiering av venners platesamlinger til kassett, med vekslende kvalitet, var et annet alternativ.

Dagens strømmetjenester gjør det mulig å kartlegge publikums reelle musikkbruk. Ikke bare hva de kjøpte, eller lånte i biblioteket. Undersøkelser tyder på at bredden antakelig er større nå enn før. Flere artister lyttes til. Og ikke bare de store og kjente.

Publikums musikkbruk er analysert gjennom anonymiserte loggfiler fra WIMP i prosjektet «Sky og scene». Det viste seg at i snitt, lyttet WIMP-brukerne til 92 forskjellige artister i løpet av ni uker i 2010.

– I 2011 var dette økt til 107 artister, i en undersøkelsesperiode på elleve uker, forteller Arnt Maa-sø, førsteamanuensis ved Institutt for medier og kommunikasjon ved Universitetet i Oslo.

Undersøkelsen viste også at det under Øyafestivalen i Oslo 2010 og 2011, var dobbelt så mange strømmer på artistene som spilte, i forhold til før og etter festivalen.

– Folk bruker festivaler for å bli kjent med artister, som de der-

drende hvis det dukker opp flere tilbydere av digital musikk. Brukerne kan bli nødt til å navigere i flere baser, der utlånstid og vilkår varierer fra fil til fil. Brukerne bryr seg ikke om hvor en innspilling kommer fra, og vil neppe ha forståelse for varierende vilkår.

Når digital musikkformidling en gang kommer, tviler Kunish på at musikkbibliotekene vil utkonkurrere de kommersielle strømmetjenestene.

– Man kunne sagt akkurat det samme om fysiske CD-er. Hvorfor betale i platebutikk, når du kan få det gratis? Vi har utfylt hverandre, og det vil vi fremdeles gjøre, sier hun.

Metadata

Musikkbibliotekene har en stor styrke i sine metadata. Dette kan strømmetjenestene foreløpig ikke konkurrere med. Ikke minst gjelder dette avanserte metadata, som for utøvere som opptrer på tvers av genre og innspillinger, utgivelsesår og lignende. Noen spør etter alle versjoner av Tryllefløyten, uansett om de er spilt inn på engelsk eller tysk.

– For de som vet hva de er ute etter, eller som vil «shoppe» lytteopplevelser, er lydstrømmetjenestene glimrende. Men vil du ha det smale, er det ikke alltid du finner det hos dem, sier hun.

Musikkbibliotekarene er best på spisse og treffsikre funn. Flere brukere oppsøker biblioteket for å finne ut av detaljspørsmål. Deretter finner de musikken på strømmetjenestene.

– Vår rolle forsvinner ikke. Publikum vil fortsatt trenge veiledning. Kanskje blir vi viktigere, sier hun.

Innhold viktigst.

– Det er altfor mye fokus på musikkformatet. Brukerne er opptatt av innholdet, sier Ann Kunish.

Populært.

Strømming av musikk øker, kan forsker Arnt Maasø fortelle.

Feil fokus

– Det er altfor mye fokus på format. Vi må huske at vi formidler innhold. Og det er først og fremst innholdet brukerne er opptatt av, sier Kunish.

For selv om CD-salget går ned, mener Kunish vi fortsatt er i en fysisk verden. De fysiske musikk-samlingene må bevares og utvikles av flere grunner. Det ene er at mange brukere er godt voksne, som ikke nødvendigvis henger med i den digitale utviklingen. Dessuten er fortsatt ikke alt digitalisert.

– Vi vil få en naturlig overgangperiode der formatene lever side om side. Vi gleder oss til å kunne tilby innhold digitalt, men før det blir mulig, må vi samarbeide med musikkbransjen om tre ting: Metadata, tekniske løsninger og prismodeller, sier hun.

etter lytter til på strømmetjenestene, sier Maasø.

Tror digital formidling kommer

Selv om bibliotekene ikke tilbyr strømming av digital musikk, regner Ann Kunish med at dette kommer med tida. Ikke minst siden produksjon av fysiske medier vil avta.

– Vi ønsker formidling av digital musikk velkommen, men jeg tror det tar mange flere år enn folk tror. Erfaringer med tidligere avta-leforsøk har dessverre ikke vært lovende, sier hun.

Høy prislapp fra rettighetshavere, har vært en årsak til det.

Hun ser også at ønsket om sømløse tjenester, kan bli utfor-

Foto: Trond Isaksen

Les mer om prosjektet «Sky og scene»:

<http://www.hf.uio.no/imv/forskning/prosjekter/skyogscene/index.html>

ENDELIG

– doktorgradsprogrammet er godkjent

Torsdag den 13. september 2012 var en viktig dag for bibliotek- og informasjonsvitenskapelig utdanning og forskning i Norge. Jeg er sikker på at denne datoen vil bli viktig også for det bibliotek- og informasjonsvitenskapelige praksisfeltet. For på denne dagen vedtok styret i NOKUT – det nasjonale organet for utdanningskvalitet – **å akkreditere et doktorgradsprogram i bibliotek- og informasjonsvitenskap ved Høgskolen i Oslo og Akershus.**

Beslutningen og måten jeg ble informert om den på, bekrefter for øvrig noe jeg tror jeg skrev i denne spalten for temmelig nøyaktig et år siden: Faglige gledesmeldinger får jeg stort sett informasjon om når jeg er i utlandet. En dag i oktober i 1995 mens jeg var på studietur i Budapest med bibliotekskolestudentene, fikk jeg en telefon fra rådgiver Rut Jensen i Norges forskningsråd. Hun kunne overbringe det glade budskap at forskningsrådets styre hadde vedtatt å opp-

rette et bibliotekforskningsprogram. Det er for øvrig dette forskningsprogrammet som gjennom å bygge formell forskningskompetanse i form av doktorgrader har lagt en helt avgjørende del av grunnlaget for at vi nå kan starte et doktorgradsprogram. I november 2011, under en feriereise i Marokko, ble jeg oppringt av Øivind Frisvold med melding om at akkrediteringssøknaden hadde passert det aller første trinnet på veien mot godkjenning. NOKUT hadde besluttet at den kunne gå videre til sakkyndig kommisjon. Og den 13. september i år ringte instituttleder Liv Gjestrum meg opp i Paris med den aller viktigste gladmeldingen til nå: NOKUT hadde sagt ja til akkrediteringssøknaden.

Men er et doktorgradsprogram i bibliotek- og informasjonsvitenskap noe fagmiljøet utenfor Institutt for arkiv, bibliotek- og informasjonsfag vil merke? Vil det

for eksempel bety noe for praksisfeltet? Det tror jeg ikke det kan herske tvil om. Det vil øke kvaliteten på de kandidatene vi utdanner fra bachelornivået og oppover; det vil øke mengden og kvaliteten av den profesjonsrelevante forskningen vi kan levere og det vil gi nye og bedre muligheter for å utvikle nye studietilbud som svarer til behov i feltet.

Det vil stille nye krav til fagpersonalet på utdanningen og dermed bidra til at kvaliteten på utdanningen økes. Når programmet ble akkreditert, var det fordi NOKUT konkluderte med at vi har det kompetansegrunnlaget som skal til. Allikevel er det ingen tvil om at oppbyggingen av dette programmet vil fungere som en faglig løftestang som vil heve kvaliteten på miljøet og på utdanningen på alle nivå. Et eksempel: Ved Institutt for arkiv, bibliotek og informasjonsfag har vi et profesjonsperspektiv på forskning og utdanning og vi har et helhetsspektiv der vi forsøker å se kunn-

» Av professor Ragnar Audunson, Høgskolen i Oslo og Akershus

skapsorganisasjon og gjenfinning, formidling av litteratur og bibliotekfeltets samfunnsmessige rolle i sammenheng.

Dette perspektivet preger også doktorgradsprogrammet vårt. Også doktorgradsprogrammet vil organiseres med utgangspunkt i de tre emnekretsene kunnskapsorganisasjon og gjenfinning, litteratur og bruker og bibliotek og samfunn. I akkrediteringssøknaden har vi formulert det slik når vi skal begrunne hvorfor det er viktig at en doktorgradsutdanning legges til i Høgskolen i Oslo og Akershus. «Det er viktig å ha en forskerutdanning som har en helhetlig orientering mot praksisfeltet. Den bør utdanne forskere som, selv om de fordyper seg i enten kunnskapsorganisasjon, formidling eller biblioteket som samfunnsinstitusjon, har et praksisnært perspektiv og som gjennom forskerutdanningen og det forskermiljøet de inngår i, settes i stand til å kommunisere og samarbeide med forskere på andre områder innen faget». Det innebærer at vi i utgangspunktet ikke har tre doktorgradsutdanninger innen de tre emnekretsene studier er organisert rundt. Vi har én forskerutdanning i bibliotek- og informasjonsvitenskap akkurat som vi har én bachelorutdanning og én masterutdanning. Mulighetene til å spesialisere og fordype seg øker naturligvis dramatisk ettersom man beveger seg oppover i systemet fra bachelor til doktorgrad, men vi holder allikevel fast et helhetlig bibliotek- og informasjonsfaglig perspektiv. Derfor må alle stipendiater gjennomgå ett obligatorisk kurs som nettopp skal formidle dette perspektivet og legge til rette for kommunikasjon på tvers av seinnere spesialiseringer. Den sakkyndige kommisjonen aksepterte

dette perspektivet, men samtidig utfordrer de oss på det: Har vi klart å få godt nok fram den bibliotek- og informasjonsfaglige helheten mellom de tre emneområdene som til sammen fanger det helhetlige praksisfeltet? Kanskje er ikke den visjonen realisert godt nok i utdanningene våre slik de er nå – heller ikke i måten vi har beskrevet doktorgradsprogrammet på. Den utfordringen tar vi på alvor. Når NOKUT, slik det står i akkrediteringsvedtaket, om tre år kommer tilbake for å kikke doktorgradsprogrammet i kortene, er måten vi har håndtert denne utfordringen på ganske sikkert en av de tingene de vil se etter. Det arbeidet vi må gjøre i forhold til denne utfordringen, vil gi ringvirkninger også på bachelor og utdanningsnivå. Slik vil det gi oss bedre utdannede bibliotekarer som er enda bedre i stand til på en integrert måte å aktivisere kunnskap fra gjenfinningsfag, litteratursosiologi og formidlingsfag og bibliotek- og samfunn i møtet med brukernes informasjonsbehov.

Etableringen av doktorgradsprogrammet vil også gi oss økte ressurser til den profesjonsrelevante forskningen som drives ved instituttet. Kort tid etter NOKUT-styrets vedtak tildelte Høgskolen sentralt instituttet tre nye stipendiatstillinger. Målet er at vi i løpet av kort tid skal komme opp i 15 stipendiater. Den forskningen som drives ved instituttet generelt og av stipendiatene spesielt er rettet inn mot å utvide og overskride praksisfeltets handlingsrepertoar. Det gjennomslaget som PLACE-prosjektet har hatt med hensyn til tenkning og praksis om bibliotekenes rolle som møteplass kan være et godt eksempel her. Så jo – dette vil kunne bety mye for praksis-

feltet og dets evne til å møte framtidens utfordringer.

Et annet forhold som vil være viktig er at instituttet nå langt raskere kan utvikle studietilbud tilpasset behovene i feltet. I år har vi startet opp et erfaringsbasert masterstudium i bibliotekledelse. Det er et studium det har vært stor etterspørsel etter. Prosessen mot å få etablert dette studiet var lang, møysommelig og kostbar fordi vi har måttet gå gjennom den tids- og ressurskrevende prosessen med NOKUT-akkreditering. Det foreligger ikke nøyaktige overslag over ressursbruken, men den tiden som er gått med til arbeid med akkrediteringssøknader og alle prosesser knyttet til det, kan ganske sikkert telles i årsverk. Når vi nå får doktorgradsrettigheter på fagfeltet, innebærer det at vi får rett til å etablere studier på nivåene under, inkludert masternivå, og ressurser kan overføres fra administrative prosedyrer til kvalitetsutvikling og tilpassing til nye behov. Det vil også merkes.

1970-tallet var tiåret da bibliotek- og informasjonsutdanningen ble utviklet fra en etatsstyrt yrkesutdanning til en høgskoleutdanning. Integreringen av daværende Statens bibliotekskole i Det regionale høgskolesystemet i 1979 var en milepæl i den utviklingen. Etableringen av en utdanning på hovedfagsnivå i 1983 var en annen avgjørende milepæl. Akkrediteringen av en doktorgradsutdanning gir Norge en struktur på forskning og utdanning på feltet som vi til nå har vært kanskje det eneste landet i Europa som har manglet. Slik representerer akkrediteringen et foreløpig slutt punkt på byggingen av fagfeltet – et slutt punkt, men kanskje enda mer en ny start.

«Doktorgradsprogrammet markerer både et slutt punkt og en ny start.»

Ei grense

Finnes det ei grense mellom ungdom og vaksne som ligg skjult i språket? Og kan vaksne ta i bruk språket for å viske ut denne grensa? Kva kan da skje?

Det finst så mange måtar ei bok kan vere god på, og her er enda ei: Eg trur ei god bok er ei bok som maktar å skake lesaren samtidig som ho får han til å undre seg over kva alt eigentleg handla om. I haust har eg lese Linn T. Sunnes nye bok, *Lille ekorn*. Eg har strevd med å forklare kva det er Sunne eigentleg prøver å fortelje, kva det er i boka som skapar denne kraftige effekten. Omslaget til boka er enkelt: Forfattar og tittel trykt med kjedelege font, eit stort bilde av eit handballmål, og ein telefon lagt over det heile med bilde av ei ung jente på. Eg er ikkje heilt sikker på kva ungdom synes om omslaget, for dette er ei ungdomsbok, men eg synes det er merkeleg døllt. Men noko har forlag og forfattar gjort rett, for omslaget pirrar. På telefonen står det nemlig ei melding, og ho lyd slik som dette: "Å se deg. Slik ingen har sett deg. G". Baksideteksten gir lite informasjon, men noko ved dette omslaget gjorde meg uroleg.

Berre nokre sider inn i boka slapp denne uroa meg. Det er ingenting bli uroleg over.

Vi blir kjent med Aurora som er 14 år og spelar handball. Sunne skriv eit utruleg presist språk som får meg til å tru på forteljarstemma. Sunne legg ikkje inn dramatikk, det er nesten ingenting som skjer. Men kombinasjonen av det presise språket og det

lett kvardagslege i dei første kapitla, får plutselig uroa til å komme tilbake. Det er som om det ligg og dirrar ein enkel tone under det heile, ein tone som sakte, sakte, sakte blir høgare og høgare. Om *Lille ekorn* nokon gong blir filmatisert, håper eg Jonny Greenwood, komponisten som har samarbeida med Paul Thomas Anderson på både *There Will Be Blood* og *The Master*, lagar musikken.

Eg liker ikkje å røpe for mykje ved bøker. Men faen heller, eg gjer det no: Aurora blir forelska i handballtrenaren, Gaute, som er 38 år gammal. Dei startar å melde til kvarandre på telefon. Heilt i starten av boka, etter dei første meldingane, der Gaute skryt av spelet hennes på bana, skjønner vi at noko skjer med Aurora:

"Ja, jeg kjenner jo at jeg blir glad. Varm inni meg av at han legger merke til meg og syns jeg er flink. Men jeg svarer ikke, det blir bare too much."

Kva er det vi les her? Det første som slår oss er at Aurora blir glad og varm, to ord som kvar for seg er ufarlege, men som satt i samanheng nærmar seg omgrep som forelsking og erotikk. Det neste som slår oss, er den tilsyne-

latande kontrollen Aurora utøver: *"Men jeg svarer ikke, det blir bare too much."* Ho er ei moden jente, snart blir ho kvinne, og ho veit kva ho held på med.

Dette er det første tydelege eksempelet på korleis Sunne greier å vri om på ei opplagt historie. Forfattaren verker ikkje til å bry seg om Gaute, ho verker ikkje til å bry seg om aldersforskjellen, eller ubehaget som blir vekka i lesaren. Forfattaren bryr seg om karakteren sin, Aurora. Sunne får Aurora til å verke sikker, trygg, med full kontroll. Dette grepet blir forsterka av at Sunne ikkje på nokon måte problematiserar Aurora – ho skriv ikkje Aurora inn i ein tradisjon med vanskeleg ungdom frå vanskeleg heim. Rett nok, mor og far hennes er skilt, men det verker ikkje til å bety noko for nokon. Aurora er beint fram i balanse, ja, ho er nesten ukomplisert.

Av Lars Petter Sveen, forfatter og bibliotekar

Men vendinga kjem. Sakte men sikkert blir det meir og meir av tekstinga, og på bursdagen til Gaute spør Aurora kva det er han ønskjer seg. Etter litt fram og tilbake, får ho eit svar: ”Å se deg. Slik ingen har sett deg.”

Bang. Der sit den. Gaute sine enkle meldingar, alltid varsame og skrive med omtanke, får kasta ei skugge over seg. Kva er dette? Kva tyder det? Det er noko enkelt og samtidig komplekst over denne meldinga. Han skriv ikkje at han vil sjå ho. Han skriv om det å kunne sjå ho. Å kunne sjå Aurora slik ingen andre har sett ho. Med eitt blir den enkle forteljarstemma fanga i noko større og meir komplekst, og det går sakte opp for meg som lesar at Aurora ikkje er moden, ho er ingen kvinne. Ho er ei 14 år gammal jente. Ho har ikkje kontroll, ho veit ikkje kva ho heldt på med.

Eg skjønnte aldri denne underlege meldinga da eg leste ho på omslaget til boka, og eg veit ikkje om eg skjønnte ho før eg las korleis Aurora svarte på Gautes melding.

Lille ekorn er på 110 sider, og dette skjer på side 59. Nesten alle romanar har si første store vending på omtrent side 60, og Sunne er her i rute. Eg skal ikkje røpe meir av handlinga, anna enn at Sunne har komponert stoffet sitt så godt at slutten nesten slo meg overende. Eg er framleis skuffa over at verken Klassekampen eller Morgenbladet har brukt to sider til å omtale denne boka. Dei burde ha vist ho fram som eit gnistrande eksempel på ein samtidsroman, med ein aktualitet som er både irriterande og skremmande.

Lille ekorn er ein roman om forelsking, om å vere ung, det er ein roman om eit språk som ikkje tek opp i seg kompleksiteten eller maktforholdet mellom ei 14 år gammal jente og hennes 38 år gamle handballtrenar. Mest av alt synes eg dette er ein roman som viser at det finnes ei grense mellom ungdom og vaksne. Men igjen: Eg er ikkje sikker. Eg strever framleis med å forklare kvifor denne vesle boka vart så stor.

Omlegging av bibliotek-tjenesten i Lunner

» Kommunestyret i Lunner vedtok sist i september å legge et forslag om å flytte hovedbiblioteket til Harestua, samt å opprette en filial i nye lokaler på Roa, ut på høring blant kommunens innbyggere. I tillegg blir barnebiblioteket på Grua foreslått nedlagt, skriver bladet Hadeland.

Valget av Harestua som ny lokalitet for hovedbiblioteket blir blant annet begrunnet med nærhet til kommunikasjon og ventet befolkningsøkning. Spørsmålet er imidlertid om dagens bibliotek på Roa nå er i så dårlig stand at det trengs nye lokaler allerede før en eventuell etablering av et nytt hovedbibliotek på Harestua.

Siste nytt fra BS Eurobib!

Nye Nesodden Bibliotek – Tangenten
Les mer og se bilder fra det nye organiske, fremtidsrettede biblioteket på
www.bseurobib.no

BS Eurobib
www.bseurobib.no

Lett å tale – tungt å handle

Både brukere og eiere stiller nye krav til fagbibliotekene. Brukerne vil ha tjenester som støtter deres arbeidsprosesser, enten det dreier seg om læring, undervisning, forskning, formidling eller innovasjon. Eierne vil først og fremst ha valuta for pengene. Bibliotekene må bidra til moderinstitusjonens mål og dokumentere at de gjør det så raskt og effektivt som mulig.

Forbedringer av statistikken

bør ha dette som utgangspunkt. Det er systemet som helhet som skal styrkes. Målingen av resultater må integreres med planleggingsprosessen i hvert enkelt bibliotek. Ved Kansas State Libraries tok det over tjue år å komme så langt, fortalte en amerikansk kollega på bibliotekmøtet i Bergen for fire år siden. Wanda Dole var invitert for å snakke om "Måling, kvalitetsvurdering og utvikling av fag- og forskningsbibliotek". Bibliotekene i Kansas fikk sin første femårsplan i 1982. Først i 2005 var måling og utviklingsarbeid godt integrert.

I dag er kravene kvassere.

Digitaliseringen dytter og drar. Statistikkarbeidet dreier seg ikke om å flikke her og der, men om å løfte helheten. Det betyr at de sentrale aktørene, i første rekke Nasjonalbiblioteket, Kunnskapsdepartementet, Statistisk sentralbyrå og Universitets- og høysko-

lerådet, må ta et samlet grep for

- å forbedre begrepene som ligger til grunn for statistikken: hva er det vi ønsker å vite om bibliotekenes virksomhet?
- å velge ut et praktisk sett av resultat- og styringsindikatorer: hvilke egenskaper kan vi, uten alt for store kostnader, kartlegge ved hjelp av statistikk?
- å skille mellom indikatorer som skal brukes lokalt, nasjonalt og internasjonalt
- å skille mellom indikatorer som skal beregnes løpende, årlig og med flere års mellomrom
- å definere grunnlagsdata: hvilke variable må vi registrere for å beregne indikatorene
- å etablere praktiske prosedyrer for å hente inn data
- å sørge for at data blir samlet inn og kvalitetssikret – i samsvar med prosedyrene
- å sørge for at indikatorene faktisk blir tatt i bruk, dvs. beregnet, publisert, diskutert og anvendt som kunnskapsgrunnlag i relevante beslutningsprosesser
- å sørge for at hele systemet jevnlig blir vurdert, oppdatert og videreutviklet
- å utvikle fagmiljøets kunnskaper og ferdigheter på alle disse områdene

Den nasjonale koordineringen

kan bare ivaretas av aktører på nasjonalt nivå. Men det er klart at produksjon og bruk av statistikken først og fremst angår

bibliotekene selv. Hvis ikke gras-rot engasjerer seg, mister statistikkarbeidet sin praktiske betydning. Motoren surrer og går, men bilen står stille med giret i fri. Systemleverandørene må delta i prosessene. Mest mulig data bør jo kunne hentes rett ut av systemene. Oppgavene i statistikkfeltet krever også kontakt og samarbeid utenfor Norges grenser, spesielt med ISO, IFLA og de andre nordiske land.

Alt dette er lett å si, men vanskelig å gjennomføre. Staten har et stort forbedringspotensial når det gjelder mål- og resultatstyring, skrev Senter for statlig økonomistyring for noen år siden. Styringsparametre og ambisjoner blir beskrevet på en generell og uforpliktende måte – ikke som konkrete og etterprøvbare kvantitative målsettinger knyttet til brukere og samfunn. Data kan alltså bli samlet inn, men de legges ikke til grunn for beslutningene. Ressursforbruket blir ikke knyttet til resultatene. Dermed forsvinner den økonomiske dimensjonen.

Resultatene rapporteres ofte i form av statistikk, men vurdering av tallene mangler. Det er vanskelig å finne eksempler på at mål og prioriteringer blir påvirket av resultatene. Helheten er en stige med ti trinn. Men utviklingsprosessen stopper på det sjuende trinnet. Det betyr at statens praksis ikke kan kalles kunnskapsbasert.

Av faglig konsulent Tord Høivik

I høst foretok Nasjonalbiblioteket en revisjon av fagbibliotekenes statistikk. Prosessen bak gir en god illustrasjon av det vaklende spillet mellom statistikk og strategi. NB overtok ansvaret for denne statistikken fra ABM-utvikling (2003-10), som igjen hadde fått stafettpinnen fra Riksbibliotekstjenesten. Både RBT og ABM brukte mye ressurser på å lage forslag til styringsindikatorer (trinn 2). Det nyeste indikatorsettet (2010) omfatter tjuetru indikatorer.

Et gjennomgående trekk ved forslagene var mangelen på faglige diskusjoner. Begrepene innføres administrativt, i form av offisielle definisjoner, uten argumenter den ene eller den andre veien. De mest brukte indikatorene i alle norske bibliotek er utlån pr. person og besøk pr. person (i målgruppen). I den forrige anbefalingen (2007) ble fornyelser regnet som lån. I den nyeste skal fornyelser ikke telle som lån. I den forrige skulle besøket regnes pr. åpningstime. I tillegg skulle bibliotekene beregne forholdet mellom virtuelle og fysiske besøk – forøvrig et merkelig forslag som ingen tok i bruk. I den nye skal besøket beregnes på vanlig måte.

Sett ovenfra er det, som vanlig, store skjevheter i forslagene til indikatorer og datagrunnlag. I

prinsippet satser Staten på balansert målstyring. Det forutsetter balanserte indikatorsett. I praksis er det systemene som bestemmer strategien. Der hvor det er lett å hente data, skal det rapporteres mye. Der hvor det er krevende å skaffe data til veie, skal det rapporteres lite. I det nyeste skjemaet er det elleve ulike variabler for utlån, mot bare to variabler for besøk.

Det er fullt forståelig at dette skjer. Situasjonen er den samme i andre land og på andre statistikkområder. Men dersom NB kunne invitere til mer diskusjon, fortrinnsvis på nettet, rundt prosedyrene, ville fagmiljøet bli klar over skjevhetene og mer innstilt på å motvirke dem. Selv med dagens enkle verktøy er det mulig å benytte besøksstatistikken langt mer effektivt, f.eks. ved å analysere selve tidsrekkene dag for dag og time for time. Det finnes også greie metoder for trafikkteiling. Disse kan gi bibliotekene langt bedre oversikt over besøket enn det de fleste har i dag.

Dagens forslag til indikatorer og dagens krav til statistikk tar det nærmest for gitt at alle bibliotek skal rapportere nøyaktig like mye. De skal også følge nøyaktig samme mønster hvert

eneste år. I høringsuttalelsene til Nasjonalbiblioteket om nytt statistikkskjema (2012) har flere pekt på at dette er lite hensiktsmessig. Høgskulen i Sogn og Fjordane er opptatt av at statistikken må ha en nytteverdi som styringsdata internt i institusjonene. Universitets- og høgskolerådet vil at mengden av rapportering skal reduseres og legger vekt på at ønsket om statistikk alltid må balanseres med hensiktsmessighet. Nordmøre museum synes skjemaet blir for voldsomt for et «lite» håndbibliotek uten personalressurs. Den gamle statistikken var mer overkommelig.

Samarbeidsutvalget for bibliotekstatistikk har gått inn for mer fleksible ordninger siden 2007. Arbeidskravet kan reduseres ved å la de mindre bibliotekene rapportere færre opplysninger enn de store, ved å samle inn noen variable med lengre mellomrom enn ett år og ved å kombinere tellinger, som dekker alle bibliotek, med utvalgsundersøkelser. Tidene skifter. RBT og ABM-utvikling har gått heden. Statistikkutvikling er endringsledelse. Nå har NB fått stafettpinnen og sjansen til vise hva det duger til.

Stillstand i e-bokutlån

» Biblioteksjef Geirr Karlsen (bildet) i Kongsberg forteller til Laagendalsposten at biblioteket fortsatt bare har de 60 e-boktitlene det kjøpte inn for to år siden. Utlånet går tregt – ingen gidder lese de samme bøkene om igjen og om igjen, sier biblioteksjefen, som mener at

forlagene bremser utviklingen av e-bøker.

Direktøren i Forleggerforeningen, Kristenn Einarsson, sier at drøftingene om e-bøkene er gode og løsningsorienterte. Forlagene har tilrettelagt nærmere 3000 e-bøker, men det hele henger på den tekniske løsningen

for utlån, som Biblioteksentralen nå jobber med. Han mener også at det europeiske markedet for e-bøker ikke er særlig stort, og at Amazon har laget et kunstig lavt prisnivå for slike bøker.

Enkelt og unyansert fra Georg Arnestad

Georg Arnestad hadde i siste nummer av Bok og Bibliotek et innlegg under vignetten «Meninger». Hans gjennomgang av norsk litteraturpolitikk, og den debatt som har pågått i år, kan ikke stå uimotsagt.

Jeg har jobbet tett med norsk filmbransje siden 2001, i en fase hvor det har vært rik utvikling på alle målområder. Man har oppnådd dette gjennom et sterkt engasjement alle steder i bransjen, og store løft i de statlige midlene. Midler som har vært satt inn for å korrigere for den markedssvikten alle kulturområder har i et så lite marked som det norske. Bransjen har i alle disse årene stått samlet om hovedsakene og skjøvet mindre vesentlig uenighet til side. Man har kommunisert med en stemme til myndighetene. Hele tiden har man vært på jakt etter nye muligheter, som ikke skal ta midler fra eksisterende ordninger, men komme i tillegg. Kulturløftet, som har gitt vekst til kulturfeltet hvert år, har gitt bransjer med gode innspill, mulighet til å få økte offentlige midler til gode formål.

Derfor er det forstemmende å se at en debatt om økte midler til formidling i bibliotekene styres inn mot at disse pengene skal hentes fra en annen svært vel fungerende ordning, innkjøpsordningen. Vi må gjøre som filmbransjen: Presentere hva vil oppnå, hvordan det skal gjøres og så be om friske penger!

Arnestad har sine kjepphester. Forleggerne beskriver han som garantisten for absolutt status quo i norsk litteraturpolitikk. Kan man virkelig være forsknings- og utviklingsdirektør med en så lettvint omgang med fakta?

Det er et stort endringstrykk i internasjonal bokbransje nå; de digitale produktene tar markedsandeler fra papirboka, netthandel tar markedsandeler fra landbasert bokhandel og globale aktører, som selv ikke er innholdsleverandører, tar større plass i verdikjeden. Den samme utviklingen vil, uansett om det innføres boklov eller ikke, påvirke norsk bokbransje i betydelig grad.

Det pågår et intenst arbeid med å løse de digitale utfordringene i bokbransjen. I Norge fantes ingen dominerende aktør i nettsalg på bøker i 2007, slik Amazon var i USA, det finnes heller ikke i dag. Derimot har en rekke aktører i bransjen valgt å bygge opp en fellesløsning for den digitale distribusjonen. Utviklingsarbeidet har tatt tid, og først nå er løsningene gode nok til at vi kan få en sterk vekst i e-bokmarkedet i Norge. Status

er beskrevet i to rapporter som er laget tidligere i år¹.

Oppsummert er situasjonen for norske e-bøker nå slik:

Avtalene som sikrer forfatterens rettigheter og muligheten til å publisere digitalt, er på plass. Nye bøker kommer i stadig større grad parallelt som både papirbok og e-bok. Nettbokhandlerne har fått på plass sine ulike forretningsmodeller og konkurrerer om å levere det beste tilbudet på formidling og nedlasting av e-bøker og lydfiler samt salg av lesebrett.

Den digitale distribusjonsløsningen (DDS) fungerer nå på et effektivt og rasjonelt

vis og den åpnes nå opp for alle aktører; forlag og nettbokhandlerne. Forbrukeren har «ett-punktsregistreringsløsninger» hos de fleste nettbokhandlerne og de har i tillegg adgang til alle sine norske e-bokkjøp i samme nettløsning.

Norske forleggere arbeider

også bredere for å gjøre bøkene digitalt tilgjengelig for leserne. Nå er det inngått en avtale som gir

Av adm.dir. Kristinn Einarsson, Den Norske Forleggerforening

¹ Den norske Forleggerforening: «Digitale veier til leserne» og Den norske Forleggerforening og Bokhandlerforeningen: «Det digitale bok-Norge»

Nok bøker no: styrk formidlinga

Ein samla norsk bokbransje har siste året brukt enorme mengder energi og arbeidskraft på å argumentere for kor nødvendig ei boklov og faste bokprisar i all framtid er, for å halde oppe kvalitet, variasjon og breidde i den norske bokheimen. Dei få av oss utanfor bransjen som har teke til motmæle, vert snøgt møtte med programmatisk irettesetjingar og skarpe korreksjonar av forlagsdirektørar og organisasjonsleiarar. Ikkje berre vert vi skulda for å mangle kunnskapar, vi vert òg framstilte som rå marknadsliberalistar som berre er opptekne av bestseljarar, bokstaplar og låge prisar. I tillegg kjem dei fleste av oss frå "det ytre rom."

Lat dette vere sagt: Trass i at Noreg har litterære støtteordningar, som, om vi skal tru Kjartan Fløgstad, "ikkje virkar som om dei skriv seg frå eit anna land, men frå ein annan planet," er ikkje vårt land ei isolert øy i eit opprørt bok-kapitalistisk storhav. Det er i Noreg som i verda elles: dei aller fleste utgjevne nye

bøker, heile 5.800 i året, får så godt som inga merksemd. Bestseljarane og bokstaplane dominerer, i Noreg som i friprislanda. Så kan ein lure på kvifor det ikkje er annleis i landet vårt der statstilskota til bransjen synest å kome "frå ein annan planet." Er det kanskje dei norske forleggjarane og deira bokhandlar som sviktar? Er dei for bestseljarorienterte? Burde dei ikkje ha gjort meir for å nå fram til lesarane med alle dei 5.800 bøkene dei gir ut? Den mest rimelege forklaringa er likevel denne: Det vert rett og slett gitt ut for mange bøker i Noreg. Ei rundspørjing blant norske bibliotekarar ville truleg vise høg oppslutning om ein slik påstand. Kor mange lågkarbo-bøker toler eigentleg eit friskt samfunn?

"Lov om evig beskyttelse av norske bokhandlerkartell og deres eiere på og i nærheten av Seshedets Plass, Oslo 1." På denne måten har organisasjonsforskarer og NHH-professoren Odd Nordhaug spissformulert seg om kva for motiv han meiner ligg bak den iherdige lobbyinnsatsen

dei store forlaga og forleggjarforeininga har gjort for å til ei boklov med fastpris på alle typar bøker som det fremste verkemiddelet. Nordhaugs sarkasme gir godt uttrykk for ei oppfatning som vert delt av fleire av oss relativt få utanfor bokbransjen, som har noka mening om kva for reguleringar det er behov på feltet. Forleggjarforeininga gjer som andre interesseorganisasjonar: dei argumenterer med samfunnsnytte og velferd for å halde på og forsterke statlege støtteordningar som dei sjølve primært nyt økonomisk godt av.

I den norske politiske debatten er det allment lita interesse for kulturspørsmål. Boklovdebatten er det svært få utanfor feltet som bryr seg med og har sett seg inn i. Det gir sjølvsagt lett spelerom og stor innflytelse for interessegruppene på feltet. Den norske debatten siste året har føregått på forleggjarane sine premissar. Dei skjønnlitterære forfattarane har vore gode støttespelarar. Men dei har etter

»
Av Georg Arnestad, seniorrådgjevar og kulturforskar ved Høgskulen i Sogn og Fjordane.

kvart vorte meir klare på at dei treng stabile og føreseielege rammevilkår (= fastpris) for å sikre sine egne økonomiske interesser. Dei meiner òg at dette vil sikre ein meir variert og mangfaldig litteratur og unngå bestseljarpresset. At vi alt, også i Norge, har ein bestseljar- og bokstapeløkonomi, har ingen ville vedgå, langt mindre diskutere.

Mi "eiga" foreining, Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening, har også slutta fullt og fast opp om ei boklov, og rykt snøgt ut med kvass penn mot medlemmer som har ytra andre tankar. Eg kan ikkje seie anna enn at det gleder meg at kulturministeren så langt held det ope om den kommande boklova også skal omfatte fastpris på fag- og lærebøker for høgare utdanning. For min eigen del trur eg at det her trengst stor fleksibilitet i tida framover. Det er òg denne litteraturen som i størst grad og snøggast vil verte bortimot fulldigitalisert. Papirleksikonet er for lengst historie. Who's next? På neste års Litteratursymposium i Odda vil kanskje nokre forfattarar lese opp frå e-boka si?

Om boklovforslaget veit vi at regjeringa vil føreslå ein avgrensa fastprisperiode for nye bøker, med det unntaket som er nemnt ovanfor. Det vil dessutan bli foreslått tiltak som skal "redusera marknadsmakt gjennom rabatt- og avanseregulering mellom forlag og bokhandlarar." Dette er godt meint, men kor det vert i praksis, veit ingen. Samla sett: forlagsbransjen og det litterære systemet har eit godt stykke på veg fått viljen sin. Anna var ikkje å vente. Forlaga har større innverknad på litteraturpolitikken enn bøndene har på landbrukspolitikken.

Folkebibliotekets plass i det litterære system står det sjølvsagt ingenting om i pressemeldinga frå Kulturdepartementet. Det kommunale folkebiblioteket passar ikkje inn i det statsregulerte norske litterære system. Her er sårt behov for statleg nytenking. Skribenten Morten Strøksnes har formulert seg slik om biblioteka: "De er vår siste ikke-kommersielle bastion, den siste offentlige institusjonen som signaliserer at vi tilhører en sivilisasjon som er bygget på ideer og idealer." Men i tankeskjema i den kommersielle bokbransjen finst det ingen plass for folkebiblioteket.

Eg veit at Enger-utvalet vil sjå nærmare på bibliotekas plass i litteratur- og kulturlivet. Det er på tide. Ingen står nærmare lesaren enn det ikkje-diskriminerande biblioteket. Her er det ingen plass for forlagsbestemte kampanjar, her er ingen bokladar og bestseljarar. Her er fleire, og langt meir varierte, brukarar enn på noko annan kulturarena. Å bruke statlege midlar til ei betydeleg styrking av litteraturformidlinga i biblioteket, vil vere ei reform, som ulikt dei fleste kulturreformer, verkar kulturdemokratiserande. Eg vonar Enger-utvalet tenkjer sameleis. Litteraturpolitikken kan ikkje berre byggjast på auka støtte til produsentane. Vi har meir enn nok bøker. No er det tid for å styrkje formidlinga.

Kunnskapen er der

Det finnes mye formidlingskunnskap blant bibliotekarer, men den må synliggjøres bedre ovenfor potensielle lesere.

AV OLE I.B. STORØ

Glød.
Glade formidlere på kurs.

Litteraturen er der. Leserene er der. For å forene disse to spiller formidling en avgjørende rolle. Bibliotekarer har kompetansen, men det er behov for større bevisstgjøring av ferdighetene de besitter. I samarbeid med åtte fylkesbibliotek gjennomfører Foreningen !les i høst kurs for å motivere bibliote-

karer til å drive oppsøkende formidlingsarbeid.

– Jeg tror det viktigste med kursene er å fremheve hvilken viktig kunnskap bibliotekarene har og betydningen av at den formidles. Samtidig håper jeg kursene kan gi nye verktøy til å formidle på en variert og spennende måte, sier Marit Hallen, forteller

og bibliotekar ved Deichmanske bibliotek.

Inspirasjon og økt selvtillit

Hallen har vært ansatt ved Torshov filial siden 1992 og har holdt en rekke kurs for barn, ungdom og voksne i fortelling og formidling. Nå reiser hun rundt i Norge sammen med Foreningen !les for

å holde formidlingsverksted for bibliotekarer.

– Målet er at formidlingskursene skal bidra til å videreutvikle formidlingsrollen. De skal gi inspirasjon og økt selvtillit, slik at bibliotekarene kan gå ut å erobre nye arenaer, sier hun.

Responsen så langt har vært god:

– Hittil har vi vært i Bodø, Porsgrunn, Førde og Stjørdal. Deltakerne virker fornøyde og jeg har fått mange tilbakemeldinger om at de opplever kurset som nyttig i forhold til deres hverdag i biblioteket.

For å få maks utbytte av kursene, mener Hallen det er viktig at bibliotekarene øver og aktivt bruker lærdommen fra kursene.

– Verktøyene må tas raskt i bruk. Mens man leser bøkene man skal formidle, bør man ha teknikkene i bakhodet. Det er lurt å prøve seg fram på kollegaer eller naboer. Rett og slett å samle et knippe lånere og sette i gang, sier hun.

Uante muligheter

En av deltakerne på kurset i Førde i Sogn og Fjordane, var Jorun Systad fra Høyanger bibliotek. Hun har vært leseagent i Foreningen !les sitt prosjekt *Les for meg, pappa!* (2009-2011) og nå i *Hat trick – litteratur, formidling og fotball*. Systad er ikke tvil om hva som er hovedoppgaven i bibliotekaryrket.

– Å formidle litteratur og skape leselyst ser jeg på som den viktigste oppgaven til en bibliotekar.

Systad understreker videre betydningen av formidlingskurs, og muligheten til å treffe andre bibliotekarer for å utveksle erfaringer og utfordringer.

– Seminarer og kurs, og det å møte andre formidlere, er viktig. Det er utviklende og har gitt meg mange praktiske tips. Det er aldri vanskelig å finne en arena for

formidling av litteratur. Der har vi uante muligheter, sier hun.

Synonymt med god litteratur

Høyanger kommune har en befolkning på litt over 4000. I Norsk kulturindeks 2011 ble biblioteket rangert som nummer to, bak Herøy i Nordland, som årets bibliotekskommune. Biblioteket har tre heltids- og seks deltidsstillinger. I kommunen er det hovedbibliotek, 17 faste utlanssteder, fire kombinasjonsbibliotek med grunnskole, to bibliotekfilialer, bokbåstopp, barnehagebibliotek og bok-i-butikk.

– Tilgjengelighet er viktig for oss, sier Systad og fortsetter: – Høyanger bibliotek legger til rette for et gratis og desentralisert tilbud for alle i kommunen fra 0-105 år. Formidling av litteratur i og utenfor biblioteket er et satsingsområde hos oss.

Biblioteket er dessuten en viktig identitetsmarkør i kom-

Glade formidlere: Øvelse gjør mester, mener Jorun Systad og Marit Hallen.

munen, mener bibliotekaren.

– I en liten kommune er det slik at alle kjenner alle. Når noen ser oss som jobber her, så tenker de bibliotek og bøker med en gang. Som bibliotekansatte er vi synonymt med god litteratur og fantastiske leseopplevelser!

Les Marit Hallens formidlingstips på www.foreningenles.no.

Les mer om Høyanger bibliotek på <http://biblisen.wordpress.com>.

Formidling på andre arenaer

Av Wanda Voldner, daglig leder i Foreningen !les

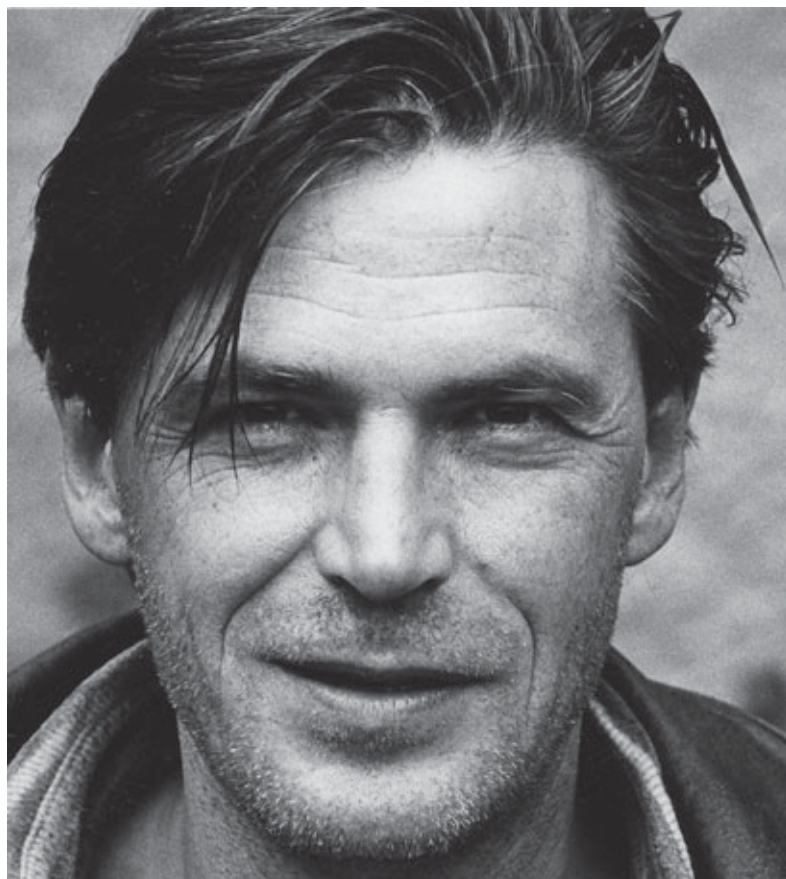
«Selvfølgelig leser fotballspillere!» Herre- og damelandslaget i fotball har i høst gått sammen om å snakke om lesing, og oppropet de overleverte Foreningen !les hadde et tydelig budskap: Fotballspillere ønsker litteraturformidling på sin arena, fotballbanen. Da gjenstår bare spørsmålet: tar bibliotekene utfordringen? Stiller dere opp på treningen til gutter 14 med en bokbag?

Dette er ikke første gang Foreningen !les oppfordrer bibliotekarer til å formidle bøker utenfor biblioteket – helt siden 2006 har vi gjennom prosjektene «Idrett og lesing» og «Les for meg, pappa» lagt til rette for bibliotekarer skal oppsøke nye arenaer. Vi mener nemlig at en grunnleggende forutsetning for å skape lesere, er at de finner litteratur der de er. For alle de som ikke har hyllemeter på hyllemeter med bøker hjemme, og som heller ikke henger på biblioteket, er de avhengige av å finne litteraturen andre steder. For eksempel på fotballbanen. Bøker har det imidlertid best sammen med en formidler, og de beste formidlerne mener vi er bibliotekarer.

Gode formidlere kan imidlertid alltid bli bedre. I løpet av høsten 2012 skal over 200 bibliotekarer delta på formidlingskurs i regi av Foreningen !les der teori, praktiske øvelser og konkret planlegging blir gått gjennom i løpet av dagen. I høst holder vi 8 kurs, de fleste er allerede gjennomført. Like mange får kurs i 2013.

GUDSGRUBLING OG WIENERBRØD

TORGEIR
SCHJERVEN

XII

Gud sier ikke alltid det samme som Gud,
for da får han seg ikke i tale. Gud sier ikke hele tiden
det Gud sa for lenge siden. Gud pigger ikke seg selv.
Gud er ingen stor pigger. Gud er først og fremst
en stor sveiver. Han holder seg med
uberegnelige lirekasser. Slike
som meg.
Gud er Gud og jeg er
en uberegnelig lirekasse.
Gud går rundt med meg og sveiver.
Av og til kjører han meg ganske hardt. Gud kan
sveive som bare faen. Han blir ikke rik av det, men det
går rundt. Når Gud sveiver meg som bare faen, er
det fordi
han vil ha wienerbrød. Gud tar wienerbrødet
i sin munn, men ikke faen. Gud tar ikke faen i
sin munn. Ikke faen. Gud gir faen. Han sveiver
det ut. Faen er av Gud utsveivet.

Mye stygt er utsveivet av Gud,
for at Gud skal få seg i tale
over et wienerbrød.
Gud går ikke rundt og lever
og sier at han lever. Og Gud er ikke død.
Gud er Gud. Og Gud gir Gud så lenge sveiva går.
Og Gud gir faen så lenge sveiva går. Gud underholder
seg med uberegnelige lirekasser. Slike som meg.
Jeg er jo bare en uberegnelig liten lirekasse
og vet ikke helt hva jeg lirer av meg.
Men jeg har kjent svetten hans på sveiva.
På hele lirekassekroppen har jeg lært å kjenne
Gud som en stor og dyktig sveiver, her han sveiver
som faen for et wienerbrød. Åpen og mottakelig
for det han sveiver ut.

En nåde uten mål (dikt & skjebneregler for folk og gamle sønner) Gyldendal, 1998

Torgeir Schjerven er en av de beste gudsgrublerne i nyere norsk lyrikk, noe dette diktet er et godt eksempel på – et annet veldig godt eksempel er langdiktet «Gud sover i Glomma», fra *Den stødige tilstundelsen av jubel i virkelig trist musikk* (Gyldendal 2006). I gamle dager skrev jo de gudsgrublende dikterne gjerne salmer, det er bare å tenke på Petter Dass, Dorothe Engelbretsdatter og de andre barokkdikterne. Det er kanskje ikke så opplagt med en gang man leser dette diktet, men Schjerven er i diktboken *En nåde uten mål* (Gyldendal 1998), inspirert av barokken og salmediktning. Vi ser det av selve boktittelen, som er hentet fra Thomas Kingos kjente salme; «Nu rinner solen op/ Av østerlide», og vi finner spor på tekstlig og tematisk nivå gjennom hele diktboken.

Ved første gjennomlesning kan dette diktet virke litt sjokkerende, det er ikke ofte man leser et dikt hvor Gud banner. Det er i det hele tatt ikke ofte man leser lyrikk hvor Gud er så nærværende, uten at det er direkte religiøs litteratur. Kanskje det er det som er mest overraskende, tross alt, at i dette diktet er Gud både nærværende og relevant. Gud griper direkte inn i dikt-jegets liv, han kjenner det gudommelige nærvær både på sinn og kropp. Det er jo noen vi kan kjenne igjen fra de barokke salmene. Men hvilke konsekvenser har nærværet dette diktet formidler?

Tja, si det, her er Gud uforutsigbar og mennesket uberegnelig. Det er jo noe ulikt den gudsoppfattelsen man fant hos barokkdikterne. Den gang hadde Gud full kontroll. I våre dager er vi mer vant til å gi oss hen til skjebnen. Noe vi gjør uten å tenke på at skjebne betyr det som er forhåndsbestemt av Gud. Vi tenker for det meste Gud ut av regnestykker i vårt sekulære Norge. Samtidig har det åndelige og overnaturlige inntatt populærkulturen og underholdningsindustrien, mens kirkene står tomme. Mange lever i dette spennet hvor det finnes en tanke om at det må være noe mer, men at Gud er død.

Enten man tror på en Gud eller ikke, kan man i dette diktet kjenne seg igjen i de brå kast av tilfeldigheter som livet deler ut. Vi lever livene våre for å underholde en uberegnelig Gud, som ikke gidder å gjenta seg selv. Alle må vi reflektere over hva det er som styrer våre liv, det er i denne fellesmenneskelige erfaring dette diktet går inn. Her settes det ord på våre erfaringer med kreftene som styrer våre liv.

Men hva er det Gud er ute etter? Vi, ihvertfall de uberegnelige av oss, underholder han seg med og vi er nødvendige for han – Gud finnes så lenge sveiva går. Her er det ikke en Gud som klarer seg uten vått og tørt, men sveiver oss hardt for å oppnå en noe triviell nattverd; wienerbrød – som er noe lyd-liket vin og brød.

Wienerbrødet gir assosiasjoner til noe som ikke er fullt så hellig og høytidelig som den kirkelige nattverden. Selv Gud har tatt skrittet ut i en sekulær verden, han vil på kafé. Kanskje rett og slett fordi han vil dit livet leves? Vi er skapt i Guds bilde heter det, men kanskje Gud må bli mer lik oss om han skal få oss i tale? Hva med oss, hva må vi gjøre for å komme Gud i møte? Vi må være åpne og mottakelige, postulerer diktet – heldigvis uten å gi et svar med to streker under.

TORGEIR SCHJERVEN, født 1954

Skjønnlitterære utgivelser:

Den stødige tilstundelsen av jubel i virkelig trist musikk.
Dikt 2006

I anledning dagen. Dikt 2002

En nåde uten mål. Dikt 1998

Omvei til Venus. Roman 1994

Tanker og andre personlige bedrifter. Dikt 1989

Nettenes melk. Dikt 1986

I det blodige blå. Roman 1984

Vekk. Dikt 1981

- 2005: Det Norske Akademis Pris
- 2002: Halldis Moren Vesaas' lyrikkpris
- 1995: Innstilt til Nordisk Råds litteraturpris
- 1994: Kritikerprisen
- 1987: Hartvig Kirans minnepris

Av Stefan
Andreas Sture,
lærer og
lyrikkentusiast

Bursdagsfeiring ga blest for biblioteket

Gjøvik bibliotek fylte 100 år i september. Værgudene var i godlune og gjorde sitt til at utendørsfesten sammen med byens barnehagebarn ble en storslagen fest.

TEKST: KJETIL S. GRØNNESTAD / FOTO: SOLFRID BRAASTAD/GJØVIK BIBLIOTEK

Det var virkelig en rørende og fin dag, sier en strålende fornøyd biblioteksjef. Tone Nyseter forteller videre at de ønsket å bruke feiringen av egen 100-årsdag til å skape ekstra blest rundt biblioteket, og sette fokus på barn og barns leseglede.

– Barnehagene i Gjøvik er allerede flinke til å bruke oss. Nå ønsket vi å få foreldrene med på banen i enda større grad. Etter modell fra «Hele Gjøvik leser» i fjor, der vi delte ut boka «En glad gutt» av Bjørnstjerne Bjørnson, ønsket vi i år å gi alle barna hver si bok de kunne ta med hjem, sier Nyseter.

Delte ut bok om biblioteket

Boka som ble valgt ut, var ei i Karsten og Petra-serien, skrevet av Tor Åge Bringsværd og illustrert av Anne G. Holt. Valget av tittel var neppe spesielt vanskelig. De gikk for boka som heter «Karsten og Petra på biblioteket».

– Det er jo genialt. Denne boka forteller om tilbudene våre. Den er en oppskrift på hvordan barna skal bruke biblioteket. De får til og med vite hvordan de skal bruke det nasjonale lånekorset, smiler hun.

Men feiringen startet ikke

med utdeling av boka. Først ble det arrangert boktog gjennom byen. Rundt 1500 barnehagebarn var malt i ansiktet og kledd ut som forskjellige litterære figurer. Både Mamma Mø, Pippi, og Løveungen og Frøken Kanin fra Karsten og Petra-bøkene, paraderte gjennom Gjøvik. Det fargerike opptoget som var trygt ledet av politiet, gikk til parken ved Gjøvik gård som ligger like ved biblioteket.

Da barna hadde samlet seg foran utendørsscenen, ønsket Tone Nyseter alle velkommen. Barna fikk boller og saft. Skuespiller Inger Gundersen, som er stemmen bak lydbøkene om Karsten og Petra, underholdt med sang og opplesing. Festdagen toppet seg med at hver barnehage kom opp på scenen og fikk hvert sitt bærenett med bøker. En informasjonsbrosjyre beregnet på foreldrene, fulgte også med.

– Vi fikk utrolig mange koselige tilbakemeldinger. Det var ikke alle som skjønnte at de fikk lov til å ta boka med hjem. Selv flere ansatte i barnehagene spurte om det var riktig. Foreldrene ble også overrasket, sier hun.

Informasjonsbrosjyren med den ubeskjedne tittelen «Velkommen til Gjøvik bibliotek og litteraturhus. Kulturskatter og

hverdagsgleder» var produsert av et reklamebyrå. Ved å sende den hjem sammen med barnehagebarna nådde biblioteket fram til så godt som alle småbarnsfamilier i Gjøvik med informasjon om hva de har å tilby. Festen og boktoget ble også godt dekket i lokalavisen.

Fruktbart samarbeid

Biblioteket kunne ikke stått for et slikt stort prosjekt alene. Men så fikk de også god hjelp.

– Nasjonalbiblioteket dekker ikke utgifter til innkjøp av bøker for utdeling. Derimot fikk vi prosjektmidler til å dekke utgifter i forbindelse med informasjonsbrosjyren, forteller Nyseter.

Kommunens barnehagekontor gjorde skam på myten om byråkrater. De viste seg å være kreative medhjelpere. Opprinnelig var planen bare å ha en fest på Gjøvik gård. Det var barnehagekontoret som lanserte idéen om å ha et boktog.

– De tenkte enda større enn vi hadde gjort, sier hun.

Barnehagekontoret var

med på spleiselaget for dekke utgiftene til innkjøp av boller og saft.

Uten velvilje fra forlaget Cappelen Damm ville det neppe vært mulig å dele ut 2000 bøker. Derfor kontaktet Gjøvik bibliotek forlaget, og spurte om de ville være med på prosjektet. De ville de, og trykket opp et spesialopplag for utdeling til barnehagebarna.

– Karsten og Petra-bøkene er tjueto år. Jeg antar at en årsak til at forlaget tente på idéen vår, var at de også har jubileum. Dessuten er det god markedsføring for dem, og de ønsker også å spre leselyst, tror Nyseter.

Kulturarrangør

Biblioteket planlegger å bruke jubileumsåret til å ha flere arrangement som kan stimulere barns leselyst. Ikke minst skal de ha barnebokdager i høst, der ei hel uke fylles med ulike arrangement rettet mot barn.

Utenom selve jubileumsfeiringen, forteller Nyseter at de har mange aktiviteter både for barn og voksne. Selv om de fortsatt mangler en egen café, har de fått skjenkebevilling. De kan derfor servere sterkere saker enn brus og kaffe når de inviterer til et arrangement etter bibliotekets ordinære åpningstid.

– Jeg vil si vi er et 80 prosents litteraturhus, sier Nyseter.

Noe hun synes virkelig er gøy, er at biblioteket har utviklet seg til å bli en av byens viktige kulturarrangører.

– Vi setter i gang, og andre hefter seg på. Ved å samarbeide med ulike partnere, som denne gangen med Nasjonalbiblioteket, kommunens barnehagekon-tor og forlaget Cappelen Damm, får vi muligheten til å stille i stand langt flere arrangement enn hvis vi skulle gjort og finansiert alt alene, understreker hun.

Nysgjerrige.
Biblioteksjef
Tone Nyseter
viser fram boka
barna skal få.

Nedgang i lesingen utfordrer bibliotekene i Frankrike

– Jeg skulle kanskje ikke si det høyt, men jeg har faktisk mer enn nok penger til å kjøpe akkurat de bøkene vi trenger, sier Philippe Rouyer, visegeneralsekretær i fagforeningen Sup Autonomes Bibliothèques, og ansatt ved et bibliotek i Rouen.

AV THERESE SKAUG ROBIN, FRILANSJOURNALIST

En skulle tro at franskmenn som har ordkunstnerne Molière og Victor Hugo som viktige kulturelle og språklige referanser, og filosofene Voltaire og Rousseau som premissleverandører for den franske folkeopplysningen, har en sterk tilknytning til sitt bibliotek.

Slik er det imidlertid ikke, hevdar Philippe Rouyer. Mens det norske folkebiblioteket vokste frem på attenhundretallet, takket være initiativ fra kulturpersonligheter som Wergeland og Eilert Sundt, som baserte arbeidet på den amerikanske folkeopplysningsideen, tilhørte de franske bibliotekene stedets lokale kloster. Der ble de administrert av klostrets ledelse, og terskelen for å låne en bok var forholdsvis høy. Senere var det de lokale læringssteder som lånte ut bøker via undervisningsinspektøren, og brukerne var ikke i direkte kontakt med biblioteket.

Det franske nasjonalbiblioteket var underlagt kongen, og innhold og utlån underlagt hans majestets forgodtbefinnende. Det var ikke før etter første verdenskrig at utviklingen av et fransk folkebibliotek kom i gang, og da initiert av havarete amerikanske soldater, som hadde det ameri-

kanske folkebiblioteket som modell. Det tok imidlertid mange tiår før det franske folkebiblioteket var på plass.

– Vi franskmenn har derfor historisk sett ikke hatt en direkte kontakt med bøker slik som dere i protestantiske land har hatt, sier Rouyer, og derfor er vi heller ikke så sterkt knyttet til biblioteket.

Statistikk fra det franske kulturdepartementet viser at kun 18 prosent av den franske befolkningen jevnlig lånte bøker på bibliotek i 2008, men det var en økning på fem prosent fra 1973, da den franske folkebiblioteksordningen kom på plass.

Den franske biblioteksektorens største utfordring

– Minsket interesse for det skrevne ord, svarer Philippe Rouyer spontant på spørsmålet om hva som er de franske bibliotekenes største utfordring i dag.

– Folk leser mindre enn før. De har jo ikke tid til å lese, for de fleste har lange dager på jobb, lang reisevei, og dessuten blir de hele tiden forstyrret av mobiltelefon og mailer. I den grad folk leser, er det ikke bøker, men korte nyhetsartikler i gratisavisene og på nettet, men de stammer jo alle fra samme nyhetsbyrå og varias-

Bekymret. Philippe Rouyer er bekymret for franskmennenes nye lesevaner.

jonen blir liten, sier Rouyer som bekymrer seg over den franske folks nyhetsvaner.

– I Rouen der biblioteket mitt ligger, har vi akkurat gått i demonstrasjonstog for å forhindre nedleggelsen av vår regionalavis.

– Men jeg tror ikke vi kommer noen vei sukker han og legger til at fravær av lokalavis på byens bibliotek betyr færre besøkende. Rouyer tror ikke at overgang til elektroniske bøker vil føre til at folk leser mer. Statistikk fra det franske kulturdepartementet, viser at det er en klar nedgang i an-

tall leste bøker per innbygger, men antall personer som leser et lite antall bøker øker. Florence Chapuis som er avdelingssjef for den nordiske seksjonen ved biblioteket Saint Genviève i Paris, deler Rouyer sin bekymring over at de franske bibliotekene møter konkurranse fra internett.

Kreativ bruk av biblioteket

I forkant av presidentvalget ble daværende sosialistkandidat François Hollande intervjuet av biblioteksektorens eget magasin *Livres Hebdo*. På spørsmål om hvilke tiltak han ville sette i verk for å styrke biblioteksektoren, svarte presidentkandidaten Hollande, som rettet store deler av sin kampanje mot de unge velgerne, at det var nødvendig å finne nye måter å kommunisere med denne velgergruppen på. Og akkurat denne problemstillingen har Florence Chapuis ved universitetsbiblioteket Saint Genviève tatt tak i.

– I konkurranse med internett og stadig nye fritidstilbud, forsøker vi å synliggjøre bibliotekenes verdi ved å arrangere utstillinger og foredrag, i tillegg til at vi organiserer seminarer, forteller Chapuis, og legger til at hun og hennes kollegaer også jobber med å skape interesse for bibliotekets historiske verdi. For biblioteket Saint Genviève, som ble grunnlagt på femhundretallet og underlagt abbediet Saint Bénédict, er et historisk monument som ligger mellom universitetet Sorbonne og Panthéon, i hjertet av Latinerkvarteret.

Chapuis forteller videre at universitetsbiblioteket Saint Genviève skanner et stort antall bøker i sin søken etter unge brukere. Denne tilretteleggingen setter jussstudenten Grégory Pierre pris på, og forteller at han med sitt studentkort har tilgang til mange viktige dokumenter i arbeidet med sin doktoravhandling i internasjonal rett. Som en forholdsvis ny tjeneste, viser også Chapuis til at bibliotekarene tilbyr brukerne hjelp med å finne frem, og å sortere informasjon de finner på nettet, men da ofte til eldre brukere.

Utvidete åpningstider og større budsjett

Videre i intervjuet med *Livres Hebdo*, understreket Hollande at det er nødvendig å øke budsjettet til innkjøp av bøker, redusere momsen fra dagens 7 prosent til 5.5 prosent, og å utvide åpningstidene. Ved universitetsbiblioteket St Genviève er åpningstidene fra 10 til 22 og Chapuis mener at dette er tilstrekkelig. Korte åpningstider er først og fremst et problem ved mindre bibliotek på småsteder, der gjennomsnitts åpningstid er på 11 timer i uken, viser statistikk fra statistikkavdelingen ved det franske kulturministeriet.

Med finanskrisen og stor arbeidsledighet i det rurale Frankrike, er det usikkert om de franske kommunene tar seg råd til å utvide åpningstidene til de kommunale bibliotekene i tråd med president Hollandes anbefalinger. Hverken Chapuis eller Rouyer tror at en re-

duksjon på 2.5 prosentpoeng av merverdiavgiften på bøker vil ha noen særlig betydning, og dessuten så har begge tilstrekkelig med midler.

– Jeg har faktisk mer enn det jeg trenger, sier Philippe Rouyer.

– Men, legger fagforeningsmannen Rouyer til, – jeg ser at bokprisene stadig øker, og dersom denne tendensen fortsetter, kommer budsjettene i fremtiden til å bli trange. Han forklarer denne utviklingen med at utvalget av antall boktitler øker, men at det blir trykket færre eksemplarer av hver bok, noe som er en fordyrende prosess. En annen faktor kan også være den franske fastprisordningen på bøker fra 1981, fører til at en må vente lenge før bøkene kan selges på tilbud.

Quo vadis?

Den franske statsministeren Jean-Marc Ayrault understreket i en viktig politisk tale den 3. juli, at Frankrike ikke kan komme seg på beina etter finanskrisen uten en integrert og tydelig kulturpolitikk. Og franskmenn er tradisjonelt opptatt av kultur. Statistikk fra det franske kulturdepartementet viser at selv om franskmenn helt klart leser færre bøker enn på åttitallet, har interessen for musikk, teater, museer og kulturprogrammer på TV økt betraktelig. Dersom bibliotekene klarer å ta opp i seg disse nye trendene, har de helt klart en fremtid.

Bok og Bibliotek

www.bokogbibliotek.no • Telefon: 41 33 77 86

Papir og nett – i ett

Fra og med nr 1/2013 får alle abonnenter tilgang til en digital utgave av Bok og Bibliotek i tillegg til papirutgaven. Den elektroniske utgaven kan leses på nettbrett, PC eller Mac. Nærmere informasjon kommer på nyåret.

Spire på hjul

Mexicos første bibliotekbuss er blitt en suksess. Barn og unge venter hardt på at den skal komme tilbake da den i mangelen av et fast bibliotek i nærmiljøet, er deres eneste vei til bøkernes verden.

TEKST: TONE AGUILAR / FOTO: MARCO AGUILAR

Under den beskyttende skyggen av treet sitter barna bøyd over bøkene utenfor bibliotekbussen i San Martin Mexicapan, en forstad til Oaxaca by sør i Mexico. Vinden sprer treets frø som bibliotekbussens bøker sår spirer blant de unge.

– Vi vil så frø, lesingens frø, sier Carlos Antonio Ramírez som har hatt ansvaret for en av byens to bibliotekbussers siden de begynte å rulle gatelangs for fem år siden. Bussene er de to første av sitt slag i Mexico.

– Behovet for bibliotekbussen er enormt her i landet, sier Carlos. – For stort, siden det mange steder ikke finnes biblioteker.

Privat prioritet

Bibliotekbussene i Oaxaca drives av den private stiftelsen Alfredo Harp Helú.

– Det er en fordel å være en del av et privat initiativ, mener Carlos. – Den offentlige politikken i Mexico har liten kontinuitet ut over periodene de tillitsvalgte sitter, mens vi er en del av et mer langsiktig satsningsprosjekt.

Føderale og delstatsregjeringer varer i seks år mens kommunestyrene sitter i tre år. Ved hver nye periode byttes vanligvis hele administrasjonen og prioriteringene er nye. Bibliotek er dessverre langt neste på prioriteringslisten for de fleste politikerne.

– Derfor spiller forretningsmenn som ønsker å investere i kulturelle tiltak en viktig rolle her i landet, poengterer Carlos.

Stiftelsen Alfredo Harp Helú har grunnlagt og driver både museer og skoler i tillegg til biblioteker. Den står blant annet bak bibliotekene La Biblioteca Henestrosa og barnebiblioteket i Oaxaca som bibliotekbussene er underlagt, og den driver bibliotekbuss i blant annet Cancun.

Etter at bibliotekbussene begynte å fungere i Oaxaca, har bøkene begynt å rulle langs veiene flere steder i Mexico.

– Folk tar stadig kontakt med oss for å høre erfaringene våre, sier pionerbussens ansvarlig. – Foreløpig er det fortrinnsvis de større byene i Mexico som har fått egne bibliotek på hjul.

Mellom ball og bøker

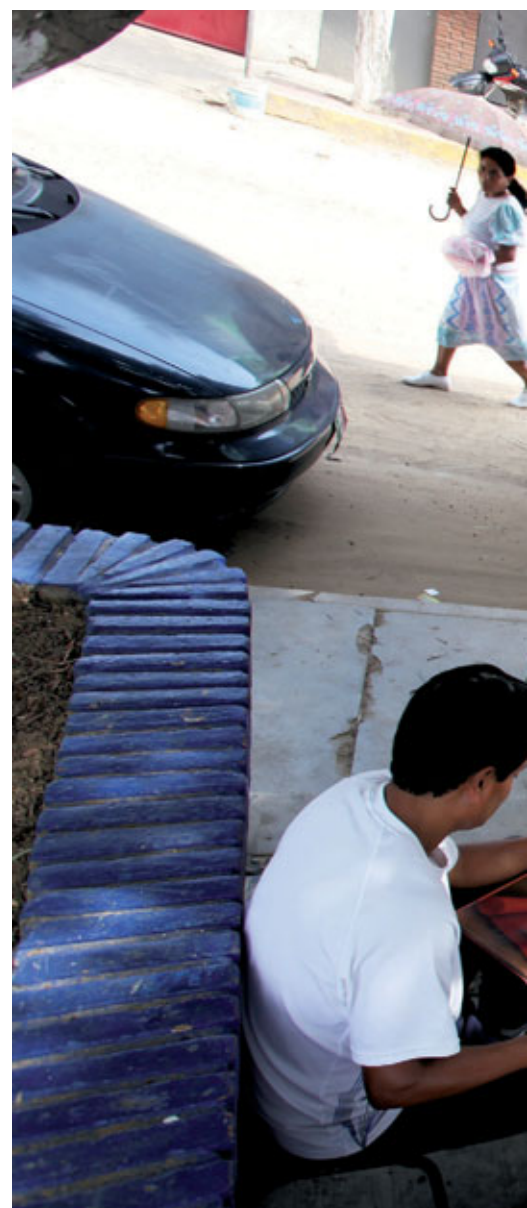
Bibliotekbussene i Oaxaca reiste i begynnelsen ut til de mange småstedene på landsbygda.

– Hver dag var vi på to steder, en på formiddagen og en på ettermiddagen, forteller Carlos. – Det ble imidlertid for ambisiøst og for slitsomt fordi mange steder ligger tilbaketrunket og det ble mye kjøring.

Carlos og en sjåfør var de eneste som reiste rundt, men etter at sjåføren sa opp på grunn av de lange arbeidsdagene, fokuserte bibliotekprosjektet på forsteder

og landsbyer i nærheten av Oaxaca by.

– Vi besøker steder hvor det ikke finnes biblioteker og hvor

befolkningen er fattig, sier han. Bussen har fjorten stoppesteder på ruta si, et sted per dag slik at hvert sted får besøk av det mobile biblioteket to ganger i måneden.

– Vi har valgt ut steder hvor det finnes flest fattige barn, og hvor de har gitt oss fasilitetene til at vi kan parkere, fortsetter Carlos.

En av utfordringene for bibliotekbussen har nettopp vært å få de lokale myndighetene til å reservere en egnet parkeringsplass til dem.

– Vi installerer oss ved bydels- og kommunestyrehus, forteller

Carlos. – I tillegg til at dette er offentlige samlingssteder, så har som regel politiet kontorer her, hvilket gir oss økt sikkerhet.

I tillegg til å åpne dørene til et lite bokunivers, så har bussen med seg bord og stoler for å lage en midlertidig leseplass.

– Vi ønsker å skape et rekreasjonssted, sier bussens ansvarlig. Foran det gjengse meksikanske kommunehuset finnes det vanligvis en åpen ballbane hvor barn og unge møtes for å spille basketball og fotball som bibliotekbussen drar nytte av.

– Når de har lyst til å ta seg en pause, tilbyr vi dem et sted å sette seg ned, sier Carlos. – De trenger ikke lese hvis de ikke vil, men som regel blir interessen deres vekket, og de begynner å bla i bøkene.

Rullende barnebibliotek

Hele åttifem prosent av boksamlingen bibliotekbussen har med seg, er barne- og ungdomslitteratur.

– Denne delen av befolkningen er prioriteten vår fordi det er her mulighetene til forandring ligger, sier Carlos.

Suksess.

Godt å slappe av med en bok i skyggen.

Glad formidler 1:
Rafael Ramos.

Det meksikanske folket leser generelt lite, gjennomsnittlig 2,8 bøker per år.

– Derfor er det viktig å arbeide for å gi barn og unge leselyst, presiserer han. – Vi forsøker å få dem til å erfare hvor gøy bøkene kan være.

Hovedstrategien er å formidle til barna at de er fullstendig frie til å velge hva de vil lese.

– Mange av dem er vant til skolen hvor de tvinges til å lese hva læreren har valgt ut, fortsetter bibliotekaren. – Lærere i lærerrollen er følgelig ikke velkomne i bibliotekbussen.

Carlos og medarbeider Rafael Ramos leser fra bøkene og dramatiserer for å vekke leselysten. I tillegg organiserer de diverse kulturelle arrangementer som skuespill, konserter og kinoforestillinger.

– Jo mer multidisiplinære vi er, jo større er sjansen for at vi fanger de unges oppmerksomhet, hvilket er første skritt for å få dem til å interessere seg i bøkene verden, poengterer Carlos.

Han streber også etter at boksamlingen skal ha noe for enhver smak og at kvaliteten på tekst og illustrasjoner er høy.

– Det er en stor fordel for oss å være en del av barnebiblioteket her i Oaxaca, poengterer han. – Dette gir oss kontinuerlig tilgang på ny litteratur. Per i dag har bibliotekbussen 5000 bøker.

– Og vi har kapasitet til mer, sier Rafael.

Bøker som de kunne tenkt seg å skaffe flere av er for eksempel litteratur med seksualopplysning for unge.

– Den største brukergruppen vår er jenter i ni-ti års alderen, presiserer Carlos. – I Mexico generelt er seksualoppdragelsen mangelfull da dette for mange foreldre er et tabutema. – Ideen vår er at brukerne skal kunne finne så mange svar som mulig på ting de lurer på via bøkene.

Et pust i hverdagen

Rafael og Carlos understreker at bibliotekbussens brukere som regel kommer alene.

– De minste blir fulgt, men vi kjenner generelt svært få av foreldrene, sier de.

Barna begynner de imidlertid å bli på fornavn med. I utgangspunktet hadde bussen bibliotek-kort for de som ville låne med seg bøker hjem.

– Men dette var lite egnet, men ikke fordi barna mistet dem, sier Carlos. Metoden som i stedet har fungert, er at de som besøker bibliotekbussen jevnlig og som virkelig leser, får lov til å ta med seg ei bok hjem som belønning.

– Slik lærer barna selv å ta ansvaret, sier Carlos. – Og de er meget ansvarsfulle både med hensyn

til å passe på bøkene og å levere dem tilbake.

Den største belønningen for mange og lange arbeidsdager for bibliotekarene, er å se gleden og respekten de unge har for bøkene.

– Det er utrolig givende å kunne bidra til at et nytt univers åpner seg for barna, sier Carlos.

Et univers som er et pusterom i en hverdag som for flere av dem er preget av vold og usikkerhet. Et univers som er et alternativ til gategjengen som havner på kant med loven. Et univers hvor kvinner og menn har like muligheter.

– Vi er en liten spire, forsetter bibliotekentusiasten, men en spire som vi ønsker at skal få bibliotek-kulturen og mulighetenes univers til å gro.

Det konkrete målet for bibliotekbussprosjekt er å skape bevissthet i befolkningen om gjør at de samler seg og kjemper for at lokalmiljøene får sine egne faste bibliotek.

– Først når et sted på ruta vår har fått et fast bibliotek, kan vi dra videre til andre steder for å så nye lesingens frø, understreker Carlos.

Enn så lenge venter barna på at bibliotekbussen skal komme.

– Når er dere tilbake, spør en liten gutt før han tar farvel med Rafael og Carlos.

– Lørdag om fjorten dager, svarer Rafael. – Da sees vi igjen.

Glad formidler 2: Carlos Antonio Ramirez.

Ungdom og humor, serielitteratur og formidling

“Boka er lettlest og humoristisk. Vi kunne ikke legge den fra oss. Noe som dessverre gikk utover vår tv-tid.”¹

TEKST: HANNE KIIL OG KJERSTI LERSBRYGGEN MØRK, NORSK BARNEBOKINSTITUTT (NBI)

Med humoristisk selvironi begrunner ungdomsjuryen sitt valg av boka *Pitbull-Terje blir ond* som vinner av U-prisen 2008. Det skjeve blikket på seg selv tilbakeviser i stor grad påstanden om at barn og unge ikke forstår ironi. Sitatet harselerer også med de voksnes oppdragerprosjekt, og viser at ungdom kan bruke humorens virkemidler til å markere seg overfor autoriteter som foreldre, lærere og bibliotekarer. Men hvordan kan formidlerne utnytte de unges fascinasjon for humor og ironi til å vekke lese-lyst?

Ungdom leser bøker til tross for at de lever i en digital mediekultur. Leserundersøkelser viser at humorbøker er en svært populær sjanger blant de unge², og i Bokhandlerforeningens salgsstatistikk for juni 2012 er bøker fra serien *En pingles dagbok* på første, andre og tredjeplass. Som en av fem leselestbøker³ i 2012, ble *En pingles dagbok: Den brutale sannheten* valgt av flest elever. Både serien om Pitbull-Terje og *En pingles dagbok* er tilsynelatende enkle bøker, men har gode muligheter for å stimulere leseglede og utvikle litterær kompetanse.

Som litteraturpedagoger på NBI er vår erfaring fra kurs for lærere og bibliotekarer at denne litteraturen med fordel kan brukes mer aktivt i formidlingssammenheng. Begge seriene har mange humoristiske episoder som egner seg godt til å se nærmere på. Istedenfor å gjentelle hele handlingen, kan morsomme sitater vekke lese-lyst. De unge leserne kan selv jakte på gode formuleringer, og det er ofte lettere å få dem til å nærlese gjennom en slik konkret oppgave. En annen tilnærming kan være å la dem skygge hovedpersonene ved å finne tekstutdrag som karakteriserer personenes væremåte.

I avhandlingen *Humor in Contemporary Junior Literature* fra 2011 trekker Julie Cross fram flere humorteorier og bruker dem på barne- og ungdomslitteratur. Latteren er lunefull. Den kan være et mektig våpen for å markere overlegenhet, men den kan også ramme en selv. Denne balansegangen spiller begge seriene på. Serienes jeg-fortellere, Jim og Greg, har begge nærmest som prosjekt å unngå å bli ledd av. Ofte er de ubevisst selvutleverende, slik at leserne ikke bare ler med dem, men også av dem. Denne blandingen av humoristisk utlevering og mangel på vel-

lykkethet, gjør også karakterene sjarmerende og gir gode muligheter for identifikasjon. Cross hevder at nettopp humor i barnelitteratur kan spille en viktig rolle i barnets identitetskonstruksjon, med et potensial "of empowering children".

I både serien om Pitbull-Terje og En pingles dagbok strever de unge fortellerne med hverdagen sin. Jim og Greg står i fare for å snuble på terskelen til ungdomslivet, og dermed bli til latter for jevnaldrende. Mange unge lesere vil lett kunne kjenne seg igjen i de litt anonyme og klossete guttene.

Forfatteren Endre Lund Eriksen understreker Jims grunnleggende redsel for hva hverdagen kan bringe: "Boken handler om å være redd. Redd for ikke å hevde seg blant kameratene. Redd for at sannheten om morens angst skal komme frem. Redd for å bli banket opp av Terje, den fæle og feite nye gutten i klassen."⁴ Når bøkene likevel ikke framstår som problemorientert sosialrealisme, skyldes det først og fremst at Jim er en forteller med et skjevt blikk både på seg selv og alle problemene som har en tendens til å tårne seg opp. Det skjeve blikket og en god dose selvironi gir nemlig Jim en nødvendig distanse slik at han ikke overmannes av vanskelighetene. På den måten fungerer humoren som en overlevelsestrategi. Med presise observasjoner iblandet en god del selvutlevering lar Jim leseren også få et innblikk i den vanskelige overgangen fra barn til ungdom:

"Offisielt har jeg sluttet å leke. Det passer seg ikke når jeg er bestevenn med Kurt og Roger. De har sluttet for lengst. Det barnsligste Kurt vet, er leking.

Egentlig er jeg enig med han. Det tar bare litt tid å venne seg av med det."

Utgangspunktet for serien

om En pingles dagbok er livet sett fra 12-åringen Gregs perspektiv, nylig trådd inn i ungdomsskoleelevenes rekke. Den gjennomgående humoren i bøkene kretser rundt Gregs opplevelse av å befinne seg i et limbo mellom barndom og ungdom. Han føler seg prisgitt håpløse omgivelser, med teite foreldre, en sladrete lillebror, en utpekult storebror og en barnslig kompis. Første skoledag på ungdomsskolen presterer Rowley, hans gamle venn fra barneskolen, noe nærmest utilgivelig. Til tross for at de er omringet av de tøffe guttene, skjønner ikke Rowley at nå er det andre regler som gjelder: "Vi sto og tok ut ting fra bokskapene våre på slutten av skoledagen, da Rowley kom bort til meg og sa: 'Blir du med bort til meg og leeker?' Jeg har sagt til Rowley minst en million ganger at vi går på ungdomsskolen nå, så da skal du ikke si 'leke', men 'henge'."

På mange måter har Jim de samme utfordringene med Pitbull-Terje, som han etter hvert motstrebende har innfunnet seg med å bli venn med. I likhet med Greg prøver Jim febrilsk å bli godtatt av de andre og langt mer populære guttene. Ungdomsskolen har sine uuttalte krav til popularitet også hos det annet kjønn. Jim er redd for at både han og Pitbull-Terje vil bli sett på som tapere av de andre klassekameratene: "Det sier seg sjøl. På ungdomsskolen blir sånne som oss mobba og dyppa i do. Vi kommer til å få juling og

gode karakterer. Og aldri dame." Playmoen må legges bort. I stedet må de bruke tida til å lese seg opp på sjekketriks.

Redselen for å falle utenfor gjengen

av jevnaldrende er tydelig tilstede også hos Greg. Alle bøkene i denne serien har dagbokas preg, med personlige betroelser, hverdagslige hendelser, episodisk komposisjon og en enkel, muntlig stil. Men Greg er åpenbart lite komfortabel med å bli assosiert med denne sjangeren. Selv om han har store behov for å uttrykke seg, vil han på ingen måte framstå som lesende og skrivende. Han understreker at dagboka som moren hans kjøpte, er en "logg" selv om det står "dagbok" på permen: "Flotte greier. Det eneste som mangler nå, er at

en eller annen dust kniper meg med denne i veska – og misforstår alt. [...] dette var MUTTERNS idé, ikke min. Men hvis hun tror at jeg skal skrive om 'følelsene' mine eller noe, da er hun sprø. Så ikke

regn med at jeg blir helt 'kjære dagbok', liksom.”

Også Jim har vanskelig for å forholde seg til følelser. I den fjerde boka, *På sporet av den tapte far*, glir han lett inn i rollen som jentenes fortrolige venn. Selv om omsorgsrollen overfor moren har gjort ham til en god lytter, vil han ikke bli personlig involvert: ”Jeg har ingenting imot å snakke om følelser, så lenge de ikke er mine egne.” Han forundres over forskjellene han observerer mellom gutter og jenters oppførsel, men han lar seg ikke helt blende av jentenes tilsynelatende ivaretaende omgangsformer: ”Sånn er ikke jenter. [...] De gir hverandre en klem når de møtes, i motsetning til gutter, som dunker hverandre i bakhodet, eller slår hverandre i magen. De tar vare på hverandre. Skriver ”I love you” og ”glad i deg” i tekstmeldingene. ”Take care” på Facebook. Det hender de snakker stygt om hverandre, men aldri når den andre er til stede”.

Greg på sin side har ikke måttet ta ansvar for andre enn seg selv. Hans prosjekter dreier seg ofte om å ta mer eller mindre tvilsomme snarveier til goder og posisjoner, eller lure seg unna plikter og ansvar. I *Hundedager* er raske penger motivasjonen bak prosjektet ”VIP Plenservice”, der Rowley og Greg lager reklameplakater ved å klippe ut bilder av muskelbunter og lime på sine egne hoder. Men Greg har ingen planer om å utføre det fysiske grovarbeidet: ”Jeg sa til Rowley at han kunne få prøve gressklipperen først, og at jeg skulle sette meg i skyggen og tenke mer på forretningsideen vår.” Som vanlig vender situasjonen seg ironisk mot ham, uten at dette fører til nevneverdig ydmyk-

het og selvinnsikt. Rowley legger ned arbeidet, Greg må overta, men pengene uteblir på grunn av mangelfull klipping: ”VIP Plenservice har en veldig klar grunnregel når det gjelder hundebæsj, og det er at vi holder oss langt unna.” Selv om leserne ler av Gregs tabber, er det lett å få sympati med en fyr med mange ideer og et heller urealistisk selvbilde.

Både Greg og Jim har en følelse av at de har måttet ta til takke med Rowley og Pitbull-Terje i mangel på andre og mer populære venner. Glimtvis ser man at vennskapet ikke er basert på likeverd, og denne ubalansen skaper en sårhet. Dette kommer til syne blant annet i *Pitbull-Terje blir ond*, hvor vennskapet mellom Jim og Pitbull-Terje er blitt så skjørt at de ved bokas slutt ikke lenger er et radarpar. Selv om Jim skjønner at Pitbull-Terje kommer til å ”triste totalt”, så må han markere et foreløpig brudd i vennskapet: ”Men akkurat nå, tror jeg det er

best at vi to tar en pause.” I motsetning til bøkene om Greg, som synes å være den evige ungdomsskoleelev, skildrer Pitbull-Terje-bøkene hovedkarakterer som forandrer seg. Her blir problemstillingene mellom vennene dystre. Også juryen for U-prisen kommenterer denne utviklingen: ”Personene i boka har vi nå fulgt gjennom tre bøker, i tykt og tynt [...] Bøkene har utviklet seg med hovedpersonene. Fra barnebøker til ungdomsbok.”

Ved å gi plass til litteratur som ungdom velger selv, viser formidleren at de unges egen tekstkultur er verdt å se nærmere på. Bibliotekarer og lærere kan også ha glede av å bruke vurderinger som ungdom selv har skrevet. Gjennom å trekke inn blogginnlegg og anmeldelser fra for eksempel U-prisen, kommer de unges stemmer fram. Kanskje skulle vi heller ikke være så redde for å bruke humor og ironi i formidlingen. Så får det heller være at det skjeve blikket til tider rammer formidleren selv, slik Jim ser det i *På sporet av den tapte far*: ”Jeg henvender meg i skranken. Bibliotekaren blir så glad for at noen vil snakke med henne at hun rødmer heftig. [...] Det er ingen grenser for hvor langt bibliotekarer er villige til å gå for å prøve å få ungdom til å lese.”

1 http://www.uprisen.no/index.php?option=com_content&view=article&id=165:juryens-begrunnelse&catid=110:nyheter&Itemid=185

2 Tom Burns: ”Introduction: Humor in Children's Literature”. I: *Children's Literature Review*, vol. 147, 2010 og Gail Munde: ”What Are You Laughing At? Differences in Children's and Adult's Humorous Book Selections for Children”. I: *Children's Literature in Education*, vol. 28, no. 4, 1997.

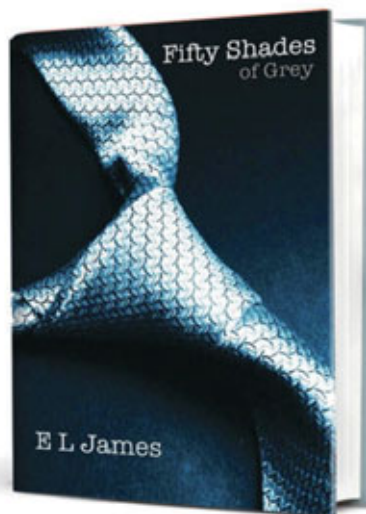
3 http://leselystaksjonen.no/index.php?option=com_content&view=article&id=561&Itemid=154

4 ”Ikke lett å være tøff”, *Aftenposten* 28.02.12

Seks års ventetid på «Fifty Shades of Grey»

» Også i Danmark er det stor interesse for den erotiske storselgeren «Fifty Shades of Grey», og i 93 av landets 98 kommuner hadde bibliotekene sist i september enten bestilt eller skaffet seg boken. Lengst ventetid var det i Gentofte ved København – her gikk ventelisten fram til 25. oktober 2018, kunne Berlingske opplyse.

Det går derimot ikke an å låne boken som e-bok, til tross for at det var nettopp det den opprinnelig var. Forlagsgruppen Rosinante & Co, som står for den danske utgivelsen, sier at den ønsker å finne ut hvor mye en e-bok som denne kan generere. Den er derfor ikke ført opp på utlånsiden eReolen.

Uenighet om nytt IT-system til danske bibliotek

» Det er ifølge den danske utgaven av databladet Computerworld oppstått stor uenighet om det nye, store IT-systemet landets folke- og skolebibliotek sannsynligvis skal ha. Kommunene er nå i ferd med å kartlegge hvor mange som vil slutte seg til, men

ifølge kritikere vil et slikt nytt, felles it-system være unødvendig og dessuten koste mellom 50 og 150 millioner danske kroner.

IT-sjef Bo Fristed i Aarhus kommune, som sitter i styregruppen for prosjektet, sier at flere kommuner har

uttrykt bekymring overfor styregruppen. En avgjørelse vil ifølge Computerworld bli tatt i løpet av de nærmeste månedene.

Tintin på plass igjen i Stockholm

» Tegneseriefiguren Tintin er på plass igjen i Tiotretton-biblioteket i Kulturhuset i Stockholm, etter at han et par dager ble fjernet fordi biblioteklederen mente at serien var rasediskriminerende. Beslutningen ble sterkt kritisert, og ikke minst danskene mente at den politiske korrektheten i Sverige nå hadde nådd nye høyder.

Bibliotekleder Behrang Miri kom ifølge Dagens Nyheter senere til at det var feil av ham å fjerne litteratur, selv om dette var ment som et debattinnlegg om diskriminerings spørsmål. Det var særlig seriens framstilling av afrikanere han var imot, men kritikerne mente en neppe kan stille samme krav til en serie fra 1930-årene som til en serie tegnet i dag.

Frykter for den islandske bokbransjen

» Til tross for internasjonalt kjente forfattere, et høyt utdanningsnivå i befolkningen og islandske bokhandlere store kunnskaper, frykter det britiske tidsskriftet *The Bookseller* likevel for den islandske bokbransjens framtid. Penninn-Eymundsson, Islands eneste bokhandlerkjede, gikk nylig konkurs etter uheldige investeringer utenfor bransjen. I tillegg har mange bokhandlere redusert personalet, og mange vil gå på pensjon.

Katalogiseringen har den islandske bokbransjen ifølge *The Bookseller* stort sett overlatt til de lokale bibliotekene. Et resultat av dette er at nye bøker går fort ut av produksjon og at det bare er klassikerne som i noen tid blir lagret.

Bibliotekpris til Bruno K. Öijer

» Svensk Biblioteksförerings skjønnlitterære pris, Aniarprisen, er for 2012 tildelt lyrikeren og forfatteren Bruno K. Öijer. Juryen sier i begrunnelsen at leseren hos Öijer møter et bildespråk hvis egenart og kraft gir ham en selvskreven plass blant landets største poeter.

Prisen, som første gang ble utdelt i 1974, består av en skulptur av Linnéa Jörpeland og en prissum på 50.000 svenske kroner. Blant prisvinnerne er P.C. Jersild og Tua Forsström.

Finland får flyplass med bibliotek

» Helsingfors-Vanda flyplass ved Helsingfors blir verdens første flyplass med døgnåpent bibliotek. Tanken er at flypassasjerer her kan levere inn boka de leste på vei til Helsingfors – og så få med seg en annen bok, som de kan lese på neste flytur eller ta med seg hjem.

Bokbyttekonseptet er et av selskapene Finavias og Finnairs nye tiltak for å gjøre flyreiser mest mulig behagelige, og ble utviklet etter en idékonkurranse blant passasjerene. Andre ideer var et fly med bare vegetarisk mat og et eget hjørne for speed-dating på flyplassen, skriver finske Hufvudstadsbladet.

Nytt universitetsbibliotek i Helsingfors

» Det nye universitetsbiblioteket i Helsingfors, som i september var under utprøving, har fått i alt 30 kilometer med bokhyller. For å bevare det lyse og luftige inntrykket ligger likevel store deler av boksamlingen under bakkenivå, skriver Hufvudstadsbladet.

Fordi stadig mer av biblioteket blir elektronisk, har arkitektene dessuten satset på fleksible løsninger, med flyttbare vegger og moduler. Biblioteket regner ifølge bladet med å få vel 5000 besøkende hver dag, de fleste av dem studenter.

Grønland kjøper inn utenlandsk litteratur

» Det grønlandske landsbibliotek i Nuuk – Nunatta Atuagaateqarfia – overveier å kjøpe inn flere av bøkene som er nominert til årets Booker-pris, som foruten britiske forfattere også omfatter forfattere fra samveldelandene og Irland. Blant disse er flere historiske romaner, går det fram av bibliotekets hjemmeside.

Biblioteket, som holder åpent hver dag, frister i likhet med norske bibliotek med tallrike arrangementer både for voksne og barn. Biblioteket kunne i oktober også vise en dokumentarfilm om unge grønlandere som går på gata i København.

En bokkonservator berättar

AV VICTORIA JUHLIN, KONSERVATOR NKF-N, NTNU UNIVERSITETSBIBLIOTEKET

I dag är den nyinköpta boken i bästa fall en prydnad i hyllan men kanske oftare betraktad som en förbruksvara. I landets bibliotek och arkiv strävas det efter att bevara texten som del av vårt kulturarv, medan bokbindet, dess pärmar, dekor och funktion ofta ges en underordnad roll. Långt borta är den tid då ett bokbind kunde värderas i landområden eller boskaps-hjordar, där den handskrivna kopieringen av en text garanterade himmelska belöningar och där

en bokgåva till kyrkan motsvarade årtal av lästa själamässor. Den moderna bokproduktionens flaggskepp, den limmade pocketboken, är resultatet av det västerländska samhällets konstnärliga, vetenskapliga och sociala utveckling genom nära 2000 år – och vår tids bokarv till kommande generationer.

Det vi i västerlandet räknar som den första bokstrukturen, *kodex*, växte fram kring år 100 e. Kr bland de kristna Kopterna i

Egypten. Av dessa tidiga böcker har vi idag kvar exempel från 300-talet e. Kr. Trots det västromerska rikets fall, folkvandringar och stridigheter över hela Europa levde boken vidare genom medeltidens första århundraden, främst genom spridningen av kristendomen. Bokproduktionen begränsades till klostrens skrifvarstugor, vilket fick till följd att bokbindet blev en symbol för status och rikedom – förunnat de högsta skikten i samhället.

Replika av karolingiskt bokbind, St. Gallen Schweiz, 900-tal.

I ett karolingiskt bind är arken av pergament sydda – *häftade* – samman på support av garn. Efter häftning dras garnändarna genom ett intrikat mönster av handgjorda hål i träpärmarna och därefter kläs boken, här i alungarvat skinn. Slutligen stickas kapitalbanden (se pil) och bindet får bokspännen som ska hålla arken på plats och boken stängd.

Källa och bild: V. Juhlin

Lärlingen Everwinus övar på ornament medan hans mästare, Hildebertus, sitter vid sin pulpet och hötter näven och svär över en mus som stjälar ost. Sent 1100-tal.

Källa och bild:

MS. A XXI/1 f.153,

Archiv Pražského hradu/Praha slottsarkiv.

I träsnittet *Der Buchbinder* från 1568 visas en vy av ett renässans-bokbinderi. Många av de tekniker och redskap som syns i bilden lever fortfarande kvar i moderna bokbinderiverkstäder. På den bortre väggen vid fönstret syns fileter som används vid dekortryck på bokomslag. Mannen vid bordet häftar samman vikta ark till bokblock i en häftlåda, och mannen i förgrunden hyvlar kanterna på dessa bokblock.
Källa: Jost Amman, *Das Ständebuch*
Bild: Wikimedia Commons

Replika av kontobok från 1550-talet. Denna typ av bokbind skapades för att skriva i och behövde därför vara hållbara och flexibla. Bindet är sammanhäftat i två omgångar: först sättes pergament-tarken samman med hjälp av små träpluggar för att bilda ett bokblock. Träpluggarna är osynliga från utsidan. Därefter häftas omslaget på bokblocket med tvinnat skinn eller pergament – liknande de tidiga koptiska binden. Bandet av brunt kalvskinn håller samman omslaget.
Källa och bild: V. Juhlin

Etableringen av katedralskolor under den tidiga medeltiden och universitetens uppkomst under 1100-talet och framöver resulterade i att de första kommersiella bokbinderi-verkstäderna startade upp. Texter kopierades i fler än ett exemplar, reglemang ifråga om pris, innehåll och storlek på bokbind infördes i vissa verkstäder och man experimenterade med materialval och dekor.

Kring 1440 pågick experiment med tryck av text lite varstans i Europa, och i 1450 hade guldsmeden Johann Gutenberg utvecklat tryckkonsten så pass att den kunde kommersialiseras. Gutenbergs tryckeri producerade vad som blivit känt

som den första europeiska boken att tryckas med flyttbara typer i ett massproducerande syfte – Mazarinbibeln eller Gutenbergs Bibel.

Boktryckarkonsten fick raskt fotfäste och under det sena 1400-talet etablerades tryckeri-verkstäder i flertalet europeiska länder. Kring år 1500 cirkulerade 15 till 20 miljoner tryckta och oinbundna texter i Västeuropa. Den explosiva tillväxten resulterade i en ökad efterfrågan på bokbindare som kunde binda in böcker snabbare och till ett lägre pris än tidigare. Nya, effektiva metoder och material introducerades i verkstäderna, och arbetsmomenten delades upp mellan fler bokbindare för att spara tid.

Bokbindets estetik prioriterades i allt större grad framför dess struktur. De följande århundradena skulle se en fortsatt utveckling av bokproduktionen, med kulminering i den industriella revolutionen och 1800-talets introduktion av mer lättproducerade och billigare material och en mer mekaniserad tillverkning. Resultatet blev homogena bokbind av mer eller mindre acceptabel kvalitet. Under 1930-talet togs det limmade bokbindet i användning, vilket gjorde det möjligt att massproducera böcker i än högre grad.

Den norska bokproduktions historia, både den monastiska och kommersiella, är

till viss del höljd i dimma och det finns få exempel på medeltida inhemska bokbind kvar. Under reformationstiden på 1500-talet förstördes många gamla böcker då de ansågs vara kätterska. Man återanvände också mycket material från äl-

dre bind för att hålla ned kostnader i bokbindarverkstäderna. Först under 1700-talet återväcktes intresset för gamla bokskatter, men vid det laget var de flesta medeltida bokbinden försvunna.

Kvikne-psalteriet, troligtvis

fra 1200-talet, räknas som det äldsta norska intakta bokbindet. På bokens träpärmar finns ägar-notiser i form av inristade runor från Kvikne i Hedmark. Priset för denna typ av bind kunde på 1200-talet variera mellan 3 och 7 boskap.

Ms.8° 102 Psalterium
Kvikne-psalteriet, ca. 1200.

Källa: Nasjonalbibliotekets Håndskriftsamling i Oslo

Bild: Nasjonalbiblioteket

AM. 902a 4° Codex Diplomatarius Monasterii Sancti
Michaëlis

Munkelivs brevbok, ca. 1427.

Källa: Den Arnamagnæanske Samling i Köpenhamn

Bild: Den Arnamagnæanske Samling

Cirka 200 år efter Kvikne-psalteriets uppkomst förekom det kopiering och troligtvis också inbindning av texter i klostret Munkeliv i Bergen och möjligen också i andra kloster runtom i Norge. Från Munkeliv finns bland annat en brevbok från 1427 bevarad, se bild ovan. Brevboken och en handfull intakta Munkeliv-bind finns idag i Köpenhamn och Praha.

När det gäller den kommersiella bokbindningen – den som ägde rum utanför klostrens murar – finns det i Norge inte belägg för tidigare verksamhet än förrän under 1500-talets mitt och då i relativt blygsam skala. Fram till 1700-talet fanns det inte fler än en eller två bokbindare i de större städerna Christiania, Bergen och Trondheim. Dessa tidiga bokbin-

dare kompletterade sina inkomster med bokhandel och senare även tryckning. Vi vet att boktryckarkonsten kom till Norge så sent som 1643 med den danske boktryckaren Tyge Nielssøn som bosatte sig i Christiania. Att det inte blev förr beror på att Norge under den här tiden var fattigt och befolkningen spridd vilket gjorde det olönsamt att vara boktryckare.

Med upplysningstiden och tryckfrihetens intåg växte marknaden för böcker i Norge, och möjligheten att försörja sig som renodlad bokbindare ledde till en gradvis separering mellan bokbinderi- och bokhandlaryrken. Under 1800-talet – sent i jämförelse med kontinenten – började de norska bokbindarna organisera sig i föreningar, och under 1900-talet ser Norge som ett av

de första länderna kvinnliga bokbindarmästare. Det är också i detta århundrade som en ny yrkesgrupp växer fram ur mötet mellan de gamla hantverkstraditionerna och den nya tidens vetenskap – *konserveratorn*.

Inom konservatorsyrket finns många fackfält. Konst på papper, keramik, metall, arkitektur, arkeologiska och etnografiska föremål och bok- och biblioteks-material utgör några av de materialgrupper man kan specialisera sig på. Som egen yrkesgrupp är bokkonservering förhållandevis ung. Efter en stor översvämning i Florens, Italien i 1966 där många bibliotek och arkiv skadades svårt, uppmärksammades vikten av ett enat tankesätt ifråga om arbetsmetoder och materialval. Nätverk för utbyte av idéer och

praxis inom bokkonservering bildades, standarder grundlades och professionella etiska riktlinjer skapades.

Restaurering, det vill säga den omfattande återuppbyggnaden av ett historiskt bokbind med hjälp av moderna material, började ifrågasättas. Ny kunskap och metodik gav plats för mer minimalistiskt arbete – *konservering* – där fokus lades på att säkra eller till viss del göra det historiska bokbindet brukbart utan att ge det en mer robust och förändrad karaktär. Från konservering var steget inte långt till förebyggande vård där arbete med korrekt emballage, förvaringsmiljö och hantering ersätter det praktiska konserveringsarbetet.

Idag ligger konservatorns huvudsakliga roll i att säkra sköra historiska föremål, till viss grad se till att de kan användas och i samband med användningen förmedla kunskap och råd. I mindre institutioner får konservatorn ofta ett större ansvarsområde och tyngpunkten ligger då på arbetet med förebyggande sam-

lingsvård. Detta innebär till exempel att konservatorn har ansvar för kontroll av magasinens klimat, skötsel och renhållning och granskning och beställning av förvaring och emballage.

Konservatorn har en rådgivande funktion vid hantering och förmedling av samlingar och blir ofta ombedd att utifrån tillstånd och värde bedöma om ett föremål kan digitaliseras, lånas ut i läsesal eller skickas iväg till utställning. Det är vanligt att konservatorn deltar i hela arbetsprocesser: från planläggning av projekt som exempelvis digitalisering vidare till tillståndsvärdering av materialet och förberedelser inför scanning och slutligen – efter nödvändiga åtgärder som till exempel lagning av revor och byte av dåligt emballage – tillbakaplacering i magasin.

Vid sidan av dessa arbetsuppgifter samarbetar konservatorn också aktivt med andra institutioner och konservatorer. Detta blir extra tydligt vid utlån till utställningar, där material ska förberedas, skickas med kurir och efter utställningens slut genomgå en värdering. I detta och i mycket

annat arbetar konservatorn efter policy-dokument som lägger vikt vid samlingarnas väl och ve.

Ett yrke nära relaterat till bokkonservering är *bokarkeologi* eller *kodikologi* – studiet av det inbundna manuskriptets eller den tryckta textens konstruktion, dess historia, materialval, typografi, dekor och proveniens, ofta i relation till tillverkningsprocess, försäljning och spridning. Bokarkeologi förutsätter vanligtvis att binden som studeras är i originalskick, att boken lämnats in situ och inte restaurerats. Dagens inställning till bevarande gör det i större grad möjligt att studera intakta historiska bokbind, men genom århundradena finns det ett oändligt antal exempel på hur dåtidens idéer om inredning och estetik har påverkat bokbindens utseende. Redan under 1500-talet finns det exempel på hur bokbind bands in eller om för att passa i den egna samlingen, och under 1700- och 1800-talen var det modernt med enhetliga boksamlingar och bibliotek där alla bokbind skulle se likadana ut.

Gunnerus An 8 Kingo, 1739.

I våra bibliotek och arkivs boksamlingar finns många spår av gamla boklagningar. Bilden ovan visar ett exempel på en intakt historisk lagning av en sprucken skinnrygg. När så är möjligt bör dessa lagningar få förbli, då de är till intresse för forskare inom bokbindshistoria.

Källa: NTNU Universitetsbiblioteket

Bild: V. Juhlin

Det limmade bokbindet är vår tids kulturarv till kommande generationer. I det limmade bindet faller sidorna lätt fra ryggen efter genomläsning eller kopiering, vilket ofta resulterar i att personal eller låntagare tejpar fast dem igen som bilden ovan visar. Tejplagningar är svåra att avlägsna och ställer ofta till stor skada.

Källa: NTNU Universitetsbiblioteket

Bild: V. Juhlin

Bokkonservering som yrke utvecklas ständigt, mycket tack vare nya materialer och metoder men också på grund av de etiska frågeställningar som omger konservering. En yrkesverksam konservator måste alltid ställa sig frågan vilka följder arbetet får för objektets historiska, ekonomiska, religiösa och konstnärliga värde och den samling det eventuellt tillhör.

Praktisk konservering innebär dock alltid en viss grad av påverkan. Numera lägger bokkonservatorn vikt vid att varsaamt bevara bokbindet för framtiden, och det praktiska konserveringsarbetet som utförs ska vara så reversibelt som möj-

ligt och förändra originalet i minsta grad. Konserveringsprocessen planläggs och dokumenteras noga, och allt arbete som utförs sker i små, ofta väl förberedda steg. På så vis elimineras risken för misstag. Dessutom är det viktigt att aldrig vila i sin kunskap utan hålla sig ajour med de senaste trenderna och forskningen inom konservering.

Den digitala bokens utveckling och spridning till trots växer mängden tryckt material i norska bibliotek och arkiv – och med det, behovet för samlingsvård. Unesco, Förenta nationernas organisation för utbildning, vetenskap och kultur, definierar

kulturarvet som en nations själ, nära förknippat med folket och dess framtid. I 1992 upprättade Unesco ett program, Memory of the World, i ett försök att synliggöra kulturarv och hindra vidare förstörelse genom krig, sviktande resurser och sociala förändringar.

I 2012 upptogs ett 60-tal samlingar och gjenstander i papper från norska bibliotek, museer och arkiv på Memory of the Worlds lista över särskilt viktiga dokumentarv, och förhoppningsvis kommer detta att resultera i att bokbindet blir betraktat inte bara som bruksföremål utan också som kulturskatt.

LITTERATURLISTA

Bagge, S.
Da Boken kom til Norge
Aschehoug 2001
ISBN: 82-03-22481-4

Diringer, David
The Book before Printing
Dover Publications 1982
ISBN: 0-486-24243-9

Eisenstein, E. L.
The Printing Press as an
Agent of Change
Cambridge University
Press 1979
ISBN: 0-521-29955-1

Fiskaa, H. M.
Norske Papirmøller og deres
Vannmerker 1695 – 1870
Universitetsbiblioteket
i Oslo 1973
ISBN: 82-7000-019-1

Foot, M. M.
Studies in the History of
Bookbinding
Scolar press 1993
ISBN: 0-85967-935-7

Merryweather, F. S.
Bibliomania in the Middle
Ages Meyer Bros. & Co. 1900

Petherbridge, G. (Ed.)
Conservation of Library and
Archive Materials and the
Graphic Arts
Butterworths 1987
ISBN: 0-408-01466-0

Pickwoad, N.
European Bookbinding
1500 – 1800
Herzog August Bibliothek
Wolfenbüttel
Ligatus 2010
Kompendium och notater

Schjoldager Bugge, A.
Bokbind og Bokbindere i
Norge inntil 1850
Aschehoug 1927

Szirmai, J.A.
The Archaeology of
Medieval Bookbinding
Ashgate 1999
ISBN: 978-0-85967-904-6

VADSØ KOMMUNE

Vadsø kommune ønsker deg velkommen til å leve og arbeide i et pulserende og spennende samfunn. Fylkeshovedstaden Vadsø, med sine 6200 innbyggere, er handelssenter i Finnmark og har god barnehagedekning, gode skoler, attraktive boligfelt, flyplass med hyppige avganger og et fritidstilbud for enhver smak. Vadsø er en moderne og levende by som gir deg kultur- og naturopplevelser for livet.

BIBLIOTEKSJEF

Vadsø kommune har ledig stilling som biblioteksjef ved Vadsø bibliotek.

Biblioteket består av hovedbibliotek, Vestre Jakobselv filial, avd for Bibliotekstjenesten Vadsø fengsel og Krampenes utlånsstasjon. Antall årsverk: 7,053. Biblioteket er samlokalisert med Finnmark fylkesbibliotek i et flott og moderne bibliotekbygg.

Vi ønsker en biblioteksjef som

- har gode samarbeidsevner • er kreativ og resultatorientert
- er løsningsorientert • er serviceinnstilt

Arbeidsoppgaver:

Administrativt og faglig ansvar for drift og utvikling av kommunens bibliotekstjeneste.

Vi tilbyr:

- Godt arbeidsmiljø • Interessante arbeidsoppgaver • Dekning av flytteutgifter i h.h.t reglement
- God pensjonsordning og forsikringsordning • Lønn etter avtale. • Gjennom ordningen med tiltakssonen kan du få årlig nedskriving av studielån, lavere personskatt og høyere barnetrygd. Nedskriving av studielån kan utgjøre inntil kr. 25.000,- pr. år. Beregninger har vist at virkemidlene samlet kan utgjøre inntil kr. 100.000,- på årsbasis for en familie på fire.

For mer informasjon, kontakt kommunalsjef KUO Kurt Schjølberg, tlf. 78 94 23 51 / mob 454 04 980, e-post: kurt.schjolberg@vadsokommune.no.

For fullstendig utlysningstekst, se www.vadsokommune.no, ledige stillinger.

Søknadsfrist: 23.11.12. Merk søknaden med Stilling 11/12.

VADSØ KOMMUNE

Postboks 614, 9811 VADSØ Telefon 78 94 23 00. Telefaks 78 94 23 09
postmottak@vadsokommune.no www.vadsokommune.no

Jobbnorge.no

Bok og Bibliotek

Papir og nett – i ett

Fra og med nr 1/2013 får alle abonnenter tilgang til en digital utgave av Bok og Bibliotek i tillegg til papirutgaven. Den elektroniske utgaven kan leses på nettbrett, PC eller Mac. Nærmere informasjon kommer på nyåret.

www.bokogbibliotek.no • Telefon: 41 33 77 86

Færre bibliotek binder bøker

Hvis trenden med at bokbinderne får stadig mindre å gjøre fortsetter, står et gammelt håndverk i fare for å dø ut i Norge.

TEKST OG FOTO: KJETIL S. GRØNNESTAD, FRILANSJOURNALIST

Alle bedrifter er avhengige av en jevn tilgang på arbeid, sier Stein Julius Johansen, bokbindermester og leder av Julius Ørenberg bokbinderi i Oslo.

– Da en av våre tidligere ansatte startet hos oss i 1958, fantes det 83 bokbinderier bare i Oslo. I dag er vi de eneste som er igjen i byen, sier han.

Johansen kan fortelle om en betydelig avskalling de siste ti-tolv årene. Det har tyntes ut i rekene med kolleger. Nå er det på landsbasis kun et lite knippe håndverksbinderier igjen. I tillegg til disse håndverksbedriftene skal det også være to industrielle bokbinderier igjen. Johansen tror denne utviklingen i stor grad skyldes de nye elektroniske mediene.

– Dette er en stor problemstilling for oss. Plutselig skal ingen ting bindes inn. Bibliotek tar seg ikke lenger råd til innbinding. Midlene de tidligere brukte på oss, går nå til elektroniske medier. Jeg ser hele tida at vi mister innbindingsoppdrag til bibliotekene fordi dette nedprioriteres hos dem, sier han.

Neppe flere bibliotekoppdrag

En liten spørreunde til et par bibliotek, gir Johansen få forhåpninger om flere oppdrag fra den kanten. I Trondheim viser stikkprøver at de ikke har bundet inn periodika siden 2006. Bibliotekar Einar Rædergård ved Trondheim folkebibliotek tviler på at de igjen vil begynne å bruke bokbinderne

til å binde inn tidsskriftsårganger eller reparere sjeldne og vanskelig erstattbare bøker.

– Vi vet vi kan få tak i det meste vi mangler selv fra andre steder. Dessuten sparer vi penger på å ikke binde inn eller reparere, sier han.

Utviklingen i Trondheim viser at tidsskriftene nå hovedsaklig lånes ut som enkeltteksemplar. Da er det bedre og mer fleksibelt å oppbevare disse i kassetter, enn å binde inn hele årganger av tidsskriftene.

Også i Stavanger er det gått flere år siden de sist brukte bokbinderne. Ved siden av å binde inn tidsskriftsårganger og årbøker, ble bokbinderne brukt til å binde inn stortingsforhandlingene. De er nå elektronisk tilgjengelig. Kostnader er en viktig årsak til at dette ikke lenger blir gjort. De eneste tilfellene der det igjen kan bli aktuelt å bruke bokbinderne, er ved reparasjon av bøker som er spesielt verdifulle for biblioteket. I så fall gjelder dette bøker av lokalhistorisk karakter.

– Hvis vi i få tilfeller skulle ha behov for bokbinder, er det ønskelig at de er lette å kontakte og at prisen er lav, sier Marit Egaas, bibliotek- og kulturhussjef i Stavanger.

– For et lite bibliotek som Dovre, er det bare lokale bøker som er aktuelle for innbinding. Da snakker jeg om bøker eller skrifter som for eksempel er for dårlige til å ta utlån, og som ikke kan erstattes, sier Oddlaug Espe Hammerstad, biblioteksjef i Dovre.

Det er flere år siden hun sendte bøker til innbinding.

– Bøkene må ha en verdi for ettertida for at vi skal prioritere å bruke midler til dette, sier Espe Hammerstad.

Lever av tidsskrift og småtitler

– En tommelfingerregel er at det koster cirka 700 kroner, pluss moms, å binde inn en tidsskriftserie, eller reparere ei slitt bok, sier Johansen fra Julius Ørenberg bokbinderi.

Han har fortsatt et håp om at flere bibliotek på ny skal binde inn tidsskrift slik at de får lengre levetid, eller at de vil reparere flere slitte bøker som bibliotekene ønsker å bevare. I mellomtida overlever bedriften med tolv ansatte på å binde inn tidsskriftserier for arkiv, noen bibliotek, tidsskriftredaksjoner som vil ha komplette årganger i sine arkiver, og enkelte privatpersoner.

Ved siden av å gjøre tidsskrift om til bøker, binder de også inn bøker for mindre forlag der opplagene er så små at det passer best å binde dem inn hos dem.

Selv om han ser seg utkonkurrert av elektroniske medier i bibliotekene, frykter han ikke e-bøkene:

– Jeg tror ikke e-bøker kommer til å overta bokmarkedet fullt og helt. Noen vil alltid foretrekke å ha en ordentlig bok, med papir, når de skal kose seg. Dessuten tror jeg det først og fremst vil være de store kommer-

sielle titlene som gis ut som e-bok. De har vi ikke bundet inn tidligere heller. Vi lever av at vi har mange små kunder blant private, forlag, trykkerier, redaksjoner og det offentlige, sier han.

Gammelt håndverk

Bokbinderfaget har historie helt tilbake til oldtiden. I Norge er Caspar bokbinder den første navngitte bokbinder. Med ham startet bokbinding som fritt yrke i Trondheim i 1520-årene (kilde: www.snl.no).

Julius Ørenberg bokbinderi har eksistert siden 2005 som et

resultat av sammenslåingen av Julius Johansen bokbindere fra 1890 og Anders Ørenbergs bokbinderi fra cirka 1900.

Stein Julius Johansen er arvelig belasta. Han er nemlig fjerde generasjon bokbinder i familien.

– Jeg valgte å gå i lære i bokbinderfaget i 1977, og tok svennebrevet i 1980. Deretter gikk jeg inn i familiefirmaet, smiler han.

Hvorvidt framtidens marked for bokbinderiene blir godt nok til at en 5. generasjon kan ta over stafettpinne i Julius Ørenberg bokbinderi, er uvisst. Det ser ikke

ut til at Johansen kan forvente for mye drahjelp fra bibliotekene.

Fortsetter den negative utviklingen kan bibliotekene en dag bli nødt til å sende slitte bøker til utlandet for å få dem reparert.

Marit Egaas, bibliotek og kulturhussjef i Stavanger.

Oddlaug Espe Hammerstad, biblioteksjef i Dovre.

Blir vi ein nasjon utan boktrykkeri? – No har også AIT Otta gått konkurs.

Så er også landets største boktrykkeri, AIT Otta i Gudbrandsdalen, historie. Som landets einaste attverande boktrykkeri med heile produksjonslinja innomhus, var AIT Otta ein spesiell aktør i norsk bokbransje.

Kva har norsk bokbransje så mista ved konkursen på Otta? Snittopplaget for AIT Otta var på 2.000 kopiar pr bok, og 90 prosent av dei ferdigtrykte bøkene gjekk til Forlagssentralen og Sentraldistribusjon i Oslo. No må store kundar som Aschehoug, Universitetsforlaget, og Schibsted sjå seg om etter andre trykkeri. AIT Otta hadde totalt 350 firma på kundelista, og ein stab på 52 tilsette.

Trykkeridøden fortel om ein hard bransje i ein internasjonal marknad. NHO Grafisk har halvert talet på medlemmer dei siste åra og reknar no bokproduksjon som ein tapt skanse.

Hovudforklaringa til denne trisessen finn ein utanlands. Baltarane, og særleg Latvia har etablert seg tungt i trykkeribransjen dei siste åra. Polen var lenge ein vanskeleg konkurrent, men no ser det ut til at levestandarden i Polen er komen såpass høgt at dei ikkje er så farlege for det vesle som er igjen av grafisk industri her heime.

I fjor vår hadde Bok & samfunn ein større reportasje frå Otta. Då snakka vi også med dåverande administrerende direktør Robert Wright i NHO Grafisk. Orda frå Wright er dessverre like aktuelle i dag som då. Baltarane har svinga seg kraftig opp dei siste åra, ikkje minst takka vere solid støtte frå EU. Held utviklinga fram slik som no, blir vi snart ein nasjon utan boktrykkeri. Ei slik utvikling er ikkje bra for det boklesande norske folk. I den samanhengen er det eit ope spørsmål om norske forlag har tatt skikkeleg

ansvar. Så vil forleggarane svare at så lenge norske trykkeri ikkje klarer å konkurrere på pris, er det langt billegare å trykke ute. Ingen kan vel heller klandre dei for å svare slik.

Den norske tariff-løna ligg på tilsvarende 150 prosent av Baltikum, og dette er det vanskelig å konkurrere mot. Samstundes har utviklinga gått så langt at norsk grafisk industri ikkje lenger får sjanse til å komme med tilbod. Forleggarane er ikkje lenger interesserte i norsk trykkeri på same måte som dei var tidlegare. Grafisk bransje opplever at norske forlag stengjer dei ute.

Under førre finanskrisa var det elles interessant å sjå at mange norske forlag ville trykke her heime fordi produksjon ute var langt meir usikker. Då finanskrisa var over, forsvann dei til utlandet igjen. Kapitalen er i sanning ein lunefull ven.

Av Dag H. Nestegard, redaktør i Bok & samfunn. Innlegget er opprinnelig publisert på www.bokog-samfunn.no

NB på verdenskartet

Nasjonalbibliotekets program for å digitalisere alt offentlig materiale – både trykt skrift, lyd og film – vekker internasjonal interesse.

TEKST OG FOTO: KJETIL S. GRØNNESTAD, FRILANSJOURNALIST

Flere nasjonalbibliotek har besøkt oss for å se hvordan vi har organisert digitaliseringsarbeidet, sier Svein Arne Solbakk, avdelingsdirektør for IKT og digitalisering ved Nasjonalbibliotekets avdeling i Mo i Rana.

– Vi får stadig besøk av representanter for nasjonalbibliotek i andre land, som ønsker å lære av vår måte å digitalisere materialet på, sier Svein Arne Solbakk, avdelingsdirektør for IKT og digitalisering ved Nasjonalbiblioteket.

Det som trekker folk til Mo i Rana, er den industrielle produksjonslinja for digitaliseringsarbeidet uten overdrevet fokus på enkelteksemplarer.

– Vi har høy produktivitet med god nok kvalitet. Derfor har vi klart å digitalisere store volum på relativt kort tid. Dette er enes-

te måten å gjøre det på skal vi ha en sjanse for en gang å komme i mål, sier han.

En annen årsak til at nettopp Norge er kommet så langt med sitt digitaliseringsarbeid, er at vi har relativt lite å digitalisere:

– Vi er en ung nasjon med relativt få innbyggere. Sammenlignet med de store kulturnasjonene er det rett og slett publisert en mer overkommelig mengde materiale hos oss, sier Solbakk.

Robothjelp

Det er flere avanserte maskiner som skanner tekstene i Nasjonalbibliotekets lokaler i Mo i Rana. På den måten har Nasjonalbiblioteket greid å digitalisere ti millioner avissider og 260.000 bøker siden prosjektstarten i 2006. De har fortsatt et stykke igjen før målpassering: Det skal digitaliseres ikke mindre enn 70 millioner avissider, det tilsvarende tallet for norske boktitler er 450.000.

Måten dette blir gjort på kan skjære smertefullt gjennom et bankende bokelskerhjerte. Hvis Nasjonalbiblioteket har mer enn tre eksemplarer av en tittel, kan en av dem ofres på skanningens alter. Den demonteres ved at ryggen skjæres bort slik at arkene blir løse. Denne skanningen er mye kjappere enn hvis boka beholdes hel.

Demontering er ikke aktuelt for alle titler. Derfor er avanserte robotlesemaskiner kjøpt inn. De

gjør det meste av arbeidet selv. Etter at boka er satt på plass for skanning, blar robotlesemaskinen gjennom bøkene selv. Det gjør den enten ved hjelp av en slags «robotfinger», eller med et vakuum der maskinen suger opp sidene til avlesing.

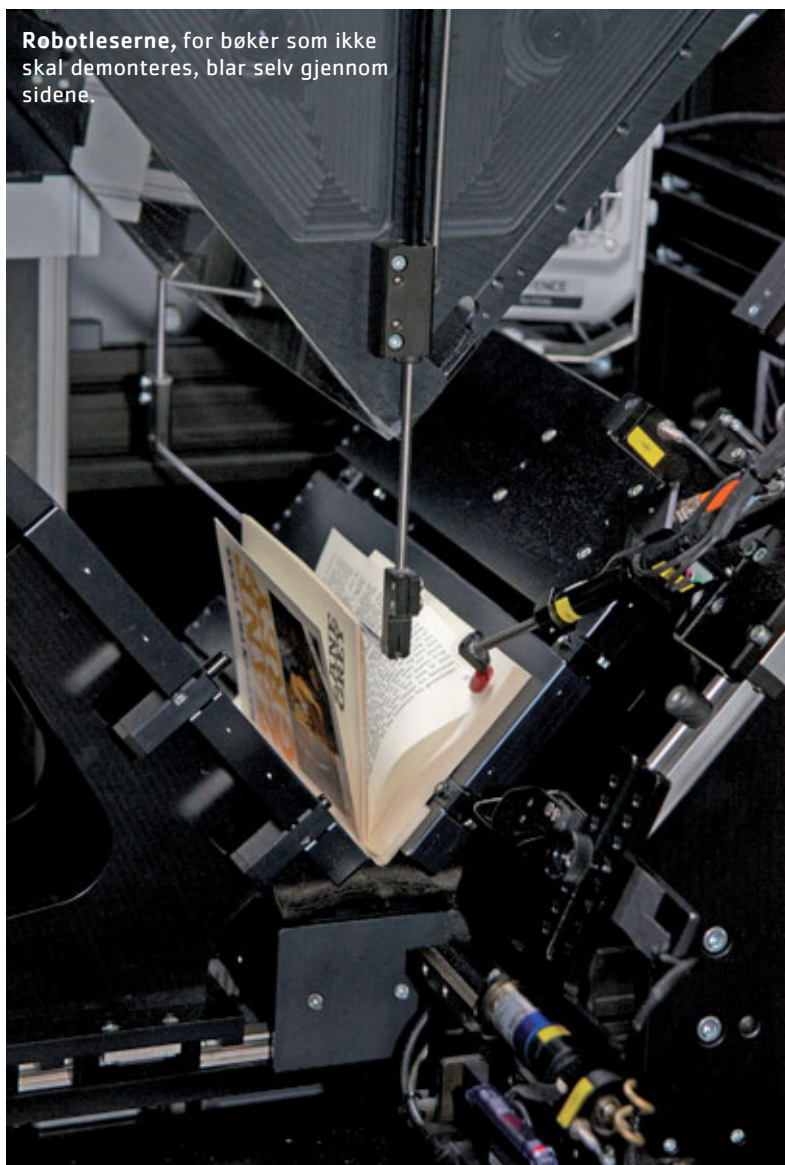
Noen titler, ikke minst gjelder det gamle aviser, er for skrøpelige til at en ufølsom maskin får håndtere dem. Når slik materiell skal digitaliseres, blar folk på Nasjonalbiblioteket forsiktig om side for side.

Utfordringer

– Vår ambisjon er å ha digitalisert hele samlingen i løpet av de neste 25-30 årene. Jeg tror at vi stort sett vil klare det. Men for noe kan det ta lenger tid. Ikke minst gjelder det for de millionene av sider med håndskrift som ikke er katalogisert, sier Solbakk.

De håndskrevne sidene han sikter til, er en salig blanding fra forfatteres gule lapper, forfatteres korrekturleste bøker, til hele håndskrevne manus. Ibsens originalmanus «Et dukkehjem», er et av de mer eksklusive eksemplene.

Under skanningen blir sidene avfotografert av de ulike maskinene. Deretter blir den avfotograferte teksten omgjort til tekst via OCR-lesing. Det vil si at et dataprogram tolker bilder av tekst tilbake til tekst. Dette går som regel bra, ikke minst for nyere materiale. Men når maskinen

Robotleserne, for bøker som ikke skal demonteres, blar selv gjennom sidene.

støter på tekst som er vanskeligere å lese, som for eksempel gotisk skrift, får den problemer.

– Det vil alltid finnes noen feil i en OCR-lest tekst. Vi har ikke ressurser til å korrekturlese alt som skannes inn, da det dreier som om rundt tusen bøker i uka. En slik korrekturlesing ville krevd flere hundre ekstra ansatte. Men der datamaskinen er usikker på om noe er korrekt avlest, blir det foretatt en manuell kontroll, sier han.

Når det gjelder digitalisering av tidsskrift, møter Nasjonalbiblioteket en annen utfordring.

De er ikke vanskeligere å skanne rent fysisk enn bøker, men det hefter ved langt flere rettighets-spørsmål rundt tidsskrift siden de består av tekster fra flere forfattere. I tillegg ønskes en finere inndeling siden brukerne ofte er interessert i artiklene og ikke hele tidsskriftet. Av den grunn befinner digitalisering av tidsskrift seg fortsatt i startgropa.

– Vi har fått til avtaler med flere tidsskrift etter samme modell som digitaliseringen av aviser. Det betyr at noen tidsskrift vil bli tilgjengelige via bibliotekene. Men fortsatt har vi ikke

helt oversikt over hvordan dette blir, sier Solbakk.

Bokhylla

Like etter sommerferien offentliggjorde Nasjonalbiblioteket at de hadde inngått avtale med Kopinor om en permanent videreføring av Bokhylla-avtalen. Den opprinnelige Bokhylla, som ble lansert i 2009, inneholdt rundt 50.000 boktitler fra 1690-, 1790-, 1890-, og 1990-årene. Samtidig med at Bokhylla blir permanent, blir det også langt mer å velge blant i de digitale reolene. Når alle norske boktitler utgitt til og med år 2000 etter planen er digitalisert i 2017, skal 250.000 bøker være tilgjengelige via Bokhylla.

Bøkene blir imidlertid ikke tilgjengelige for nedlasting. De blir heller ikke publisert i et epub-format. En medvirkende årsak til det, er at de OCR-leste bøkene ikke er korrekturleste og derfor ikke vil være hundre prosent korrekte. Bøkene blir tilgjengelige for publikum som en strømmetjeneste.

– Vi i Nasjonalbiblioteket digitaliserer samlingene for bevaring. Men Bokhylla skal være til for lesing. Det gjelder også på nettbrett som iPad. Det blir mer fleksible ordninger for publikum etter hvert, blant annet et mer fleksibelt bokleseprogram, lover Solbakk.

Digitalisering av bøker har vært en av prosjektets hovedprioriteringer siden de skal bli tilgjengelige for Bokhylla.

Aviser

Ved siden av bøker, er det aviser Nasjonalbiblioteket har valgt å digitalisere først. Det skyldes avisenes verdi som forskningsobjekt. Det gjelder ikke bare for historikere og andre med behov

Trond Kenneth Larsen passer på at avisene skannes inn slik de skal.

for å finne fakta fra fortida. Slektsforskere får en mye enklere jobb når de kan søke direkte etter dødsannonser og fødsler på nettsidene, enn å måtte lete gjennom rull på rull med mikrofilm.

Så langt er 15 prosent av norske avissider digitalisert. Det er aviser som er mest etterspurt i bibliotekenes lesesaler, som Aftenposten, som har hatt førsteprioritet. Aviser med mulighet for samarbeid om å dekke kostnadene ved digitaliseringsarbeidet, har også blitt prioritert.

– Bibliotekene har tatt imot de digitaliserte avisene med åpne armer. De er raske med å si opp abonnementet på mikrofilm fra oss når den digitaliserte versjonen av avisa er klar, sier han med et smil.

Lyd og bilde

Digitalisering av lyd og bilder er også en stor jobb. Mens trykt

skrift har vært på samme format, nemlig papir, i mange århundrer, er musikk og film spilt inn i mange ulike format. For å kunne digitalisere gamle lydopptak og filmer, må Nasjonalbiblioteket ha et vidt spekter av gammelt utstyr for avspilling.

Når det gjelder musikk, har Thomas Bårdsen et helt lite lydstudio til disposisjon. Det er stappfullt av gammelt avspillingsutstyr, og minner mest av alt om Øystein Sundes overfylte garasje. Men utstyret er «Kjekt å ha» når gamle slagere skal bevares for evigheten i digitale servere.

– Vi måtte kjøpe inn mye gammelt utstyr for å kunne spille det eldste materialet. Ikke alt er like enkelt å få tak i. En gang dukket en sjelden maskin opp på et Hare Krishna-inspirert lydstudio på landsbygda i Sverige. Vi måtte komme med en gang og

hente maskinen siden de av en eller annen grunn hadde fått akutt hastverk med å forlate lokalene. Det ble litt hektisk, men vi fikk det til..., smiler Bårdsen.

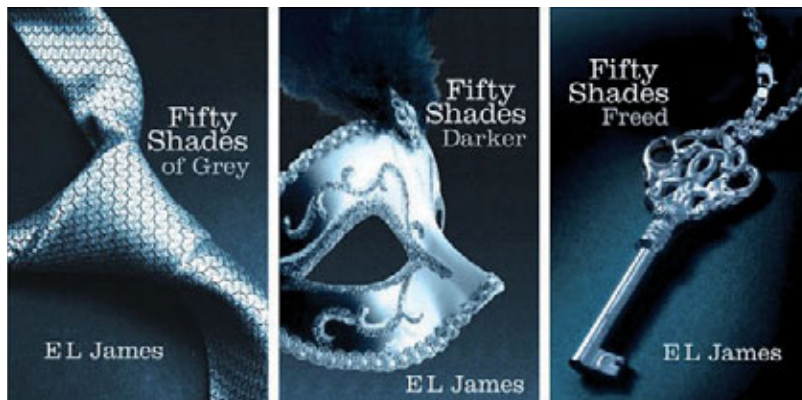
Nasjonalbiblioteket startet samarbeid med NRK om digitalisering av radio i 2000. I 2005 startet man med digital pliktavlevering av radio. I dag avleveres alle landsdekkende radio- og fjernsynskanaler digitalt via internett.

– Det er begrenset hva som finnes av metadata. Vi får det som NRK lager, men fra de andre radiokanalene er det lite. Det begrenser seg stort sett til tidspunkt for sending og tittel på programmet. NRK er noe bedre, men det er gått tapt mye historisk NRK-materiale på grunn av gjenbruk av kostbar tape de første tiårene etter etableringen av NRK, sier Solbakk.

Mer erotikk på bibliotekene i Rogaland

» Etterspørselen etter sommeren og høstens erotiske storslager, «Fifty Shades of Grey» har vært så enorm at det ikke bare har vært stor salg hos bokhandlerne, men også lange ventelister på bibliotekene. Nå tar bibliotek i Rogaland konsekvensen av dette og vil vise fram mer av det erotiske sortimentet, skriver nrk.no.

På en felles blogg for Sola, Stavanger, Gjesdal og Hå folkebibliotek, anbefaler bibliotekene derfor flere erotiske klassikere, som Henry Millers bøker og «Lady Chatterleys elsker». Kjersti Torbjørnsen ved biblioteket på Sola sier at hun tror erotisk litteratur nå er blitt mer stuert, og at lånerne derfor er mer innstilt på å finne ut hva bibliotekene har i hyllene.

Klart for nye brukere i Molde

» I Molde mener Romsdals Budstikke at det blir spennende å se hvordan biblioteket klarer å kapre nye kunder. Biblioteket har fått den mest sentrale plasseringen i det nye kulturhuset Plassen, og nyter også godt av fellesarealene.

Brukerne har fått større muligheter for selvbetjening, og kan nå registrere lån av bøker, filmer og lydbøker ved fem forskjellige automater. Det mest spennende er likevel ifølge avisa den nye ungdomsavdelingen, som skal samle opp nye ungdomstrender og som de neste to årene, sammen med biblioteket i Fredrikstad, får nasjonal støtte.

«Eros» fra skraphaug til bokskulptur

» På Jæren har skoleelever på formingslinjen laget skulpturer av flere tusen bøker som skulle kasseres ved Sandnes bibliotek. Hvert år må biblioteket kassere tusenvis av bøker som ikke har vært lånt ut på tre år. Bøkene blir da plassert i lageret på loftet, der de blir i ti år. Men dersom de fortsatt ikke blir lånt ut er det ikke særlig mye håp, går det fram av en reportasje i Stavanger Aftenblad.

I bokskulpturen avisa så, var derfor både Tore Renberg, Norges lover og Nils Johan Ruds «Eros» med. Trøsten er at flere av skoleelevene som har vært med på skulpturprosjektet har fått pirret leselysten sin, mener lærer Unni Karoline Bakke.

Håper på bibliotek til byjubileum

» Kommunestyret i Grimstad vedtok 24. september å gå inn for at det skal bygges et nytt bibliotek i området rundt rutebilstasjonen i nedre del av sentrum. Målet er å være innflytningsklar til byjubileet i 2016, melder Agderposten.

Biblioteksaken har versert i Grimstad helt siden begynnelsen av 1980-årene, og har vært utsatt flere ganger. Et nytt utsettelsesforslag falt imidlertid, og rådmannens forslag om å utrede rutebilstasjonen som første alternativ, ble vedtatt.

De nye guttehelte

– Moderne tenåringsdrama med klassiske ingredienser

AV MORTEN HARPER, TEGNESERIEKRITIKER OG FAGBOKFORFATTER

Tenåringen Martin er et mistilpass nøkkelbarn. Han får nytt grep om livet når han finner et lydopptak av farens død. *Apefjes* krysser moderne sosialrealisme og klassisk røverhistorie. Martin og moren flytter ofte, og han sliter med å få venner. Han er også overlatt til seg selv av moren som har flere jobber. Faren døde da Martin var seks år gammel.

Gutten gjenopplever faren gjennom musikkalbumene hans på nittitallets minidisker. Det er på en av disse diskene Martin hører det kryptiske

opptaket av da faren ble drept. Han skjønner at det moren har fortalt ikke stemmer, og han vil finne ut hvordan og hvorfor faren døde og hvem han selv egentlig er. Lydopptaket utløser overmenneskelige klatreegenskaper hos ham, der han om natten tagger et karakteristisk apemotiv på de mest spektakulære stedene. Boken har stemningssterke bybilder fra Oslo, med lokaliteter som Oslo S, Tøyensentret og nyskapningen "Thon Tower".

Morens nomadetilværelse virker i starten oppkonstruert, men motivasjonen blir

lett å forstå etter hvert som intrigene vokser i fortellingen. Martins situasjon er ekstrem og fri fabulering, men lengslene, redslene og savnet hans er allment. *Apefjes* er en

fin outsiderfortelling, både rørende og fartsfylt.

Blander prosa og tegneserie

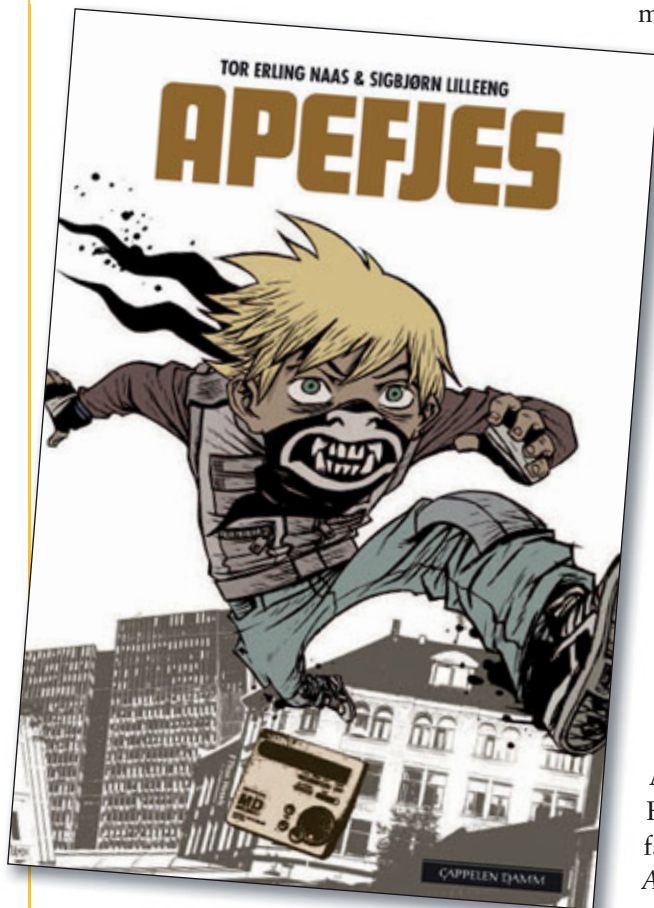
Forfatter Tor Ærlig og tegner Sigbjørn Lilleeng er erfarne tegneserieskapere, men gjør her en ny vri: boken veksler mellom prosakapitler og tegneseriesekvenser. *Apefjes* er et godt eksempel på en trend der fortellermåter fra prosa, bildebøker og tegneserier blandes i nye formater. Andre lignende hybrider er Arne Svingens ungdomsbok *Med egne øyne*, tegnet av Christoffer Grav, den danske fantasyserien *Taynikma* og Max Estes' barnebok *Hva handler den om?*.

Tegneseriene og tekstene utfyller hverandre i *Apefjes*. Prosa-teksten er en slags dagbok som gir god forståelse av personligheten hans og lar oss oppleve det som skjer med Martins ord. De mest handlingsorienterte partiene er fortalt som tegneserie. I noen tilfeller hadde nok tekstsekvensene gjort større inntrykk i bilder, og Martins språk er i overkant bråkjet. Samtidig er teksten driven muntlig og lettlest. Vekslingene mellom den subjektive teksten og den objektive fortellerformen i tegneseriene gir boken god rytme.

Apefjes

Av Tor Ærlig (tekst) og Sigbjørn Lilleeng (tegning). For ungdom. 2011, Cappelen Damm, 248 sider, farger.

Apefjes bind 2: *Ulvehjerte* utgis i januar 2013.

Outsiderne slår tilbake

Generator

Av Sigbjørn Lilleeng.

For ungdom. 2012, Jippi Forlag, 182 sider, sort-hvitt.

Mens vi venter på fortsettelsen til *Apefjes*, har Sigbjørn Lilleeng etter eget manus også laget science fiction-boken *Generator*. Fremtidsbildet er steampunk, med en reindustrialisert og gusten storby. Den unge, mannlige hovedpersonen blir involvert i et forsøk på å stjele energikilden som driver fabrikken han jobber på. Det er en for liten historie til å fylle nesten 200 sider, men tegningene imponerer og skaper en sterk atmosfære. Lilleeng tegner i sort-hvitt, med fantastisk bruk av raster. Han er den fremste eksponenten for den dynamiske japanske mangastilen her hjemme, og boken har flere forrykende actionsekvenser.

Drabant

Av Øyvind Holen (tekst) og Mikael Noguchi (tegning).

For ungdom. 2012, Cappelen Damm, 78 sider, farger.

Etter flere fagbøker om hiphop forteller Øyvind Holen og Mikael

Noguchi et fiktivt drama fra Oslo østkant på midten av nittitallet om to kompiser som får kjennet kommunens kamp mot graffiti på kroppen. Den skoletrøtte sekstenåringen Fredrik vil innta taggernes elitedivisjon, og lage graffiti-maleriet som imponere alle. En tøff historie om å bli sett, flott tegnet i skarpe byfarger.

Take What You Can Carry

Av Kevin C. Pyle (USA).

For ungdom og voksne. 2012, Henry Holt, 176 sider, farger.

Tenåringsgutten Kyle stjeler i kjedsomhet, eller kanskje som opprør mot faren eller for å hevde seg og imponere nye venner. En mannsalder tidligere kjemper gutten Ken for livet når familien, i likhet med over hundre tusen andre japansk-amerikanere, interneres etter bombingene av Pearl Harbor i 1941. Historiene fortelles parallelt gjennom boken, atskilt av fargebruk og tegnestil. Det gripende alvoret i den nokså ukjente krigshistorien er en tankevekkende kontrast mot Kyles opplevelse av en "uutholdelig" til-

værelse. De to forløpene forenes når Kyle skal gjøre opp for seg ved å arbeide i butikken han stjal fra. Tilbakeblikket er historien til familien som driver butikken. En nydelig liten bok om tilgivelse, tålmodighet og verdighet.

Bli bibliotekskunde hos Adlibris!

Nordens største nettbokhandel med over 10 millioner titler i sortimentet. Adlibris' ambisjon er å bli bibliotekenes beste bokleverandør på utvalg, pris, levering og tilleggstjenester.

- **Få 20 % biblioteksrabatt***
- **Bestill plastede og utrustede bøker**
- **Lave priser, stort utvalg og rask levering**

Kontakt oss:

Telefon: 22 20 63 00 • E-post: kundeservice@adlibris.com

*Gjelder bare norske fastprisede
bøker i bokgruppene 2-9

adlibris.com

Torsdag 11. oktober åpnet kulturminister Hadia Tajik den nye **Bokhylla.no. I den digitale bokhylla vil nær alle bøker utgitt i Norge til og med år 2000 bli fritt tilgjengelige på internett.**

Bokhylla.no ble først lansert som et prøveprosjekt i 2009. Det ble etter en avtale fra 28. august i år mellom Nasjonalbiblioteket og Kopinor bestemt at tjenesten skulle gjøres permanent. Bokhylla.no vil inneholde rundt 250 000 bøker når den er komplett i 2017.

Adm. direktør for Kopinor Yngve Slettholm, styreleder i Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening Jørgen Lorentzen, kulturminister Hadia Tajik, nasjonalbibliotekar Vigdis Moe Skarstein og forfatter Jan Kjærstad. (Foto: Odd Letnes)